

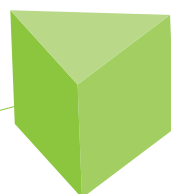
De kwaliteit van reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs

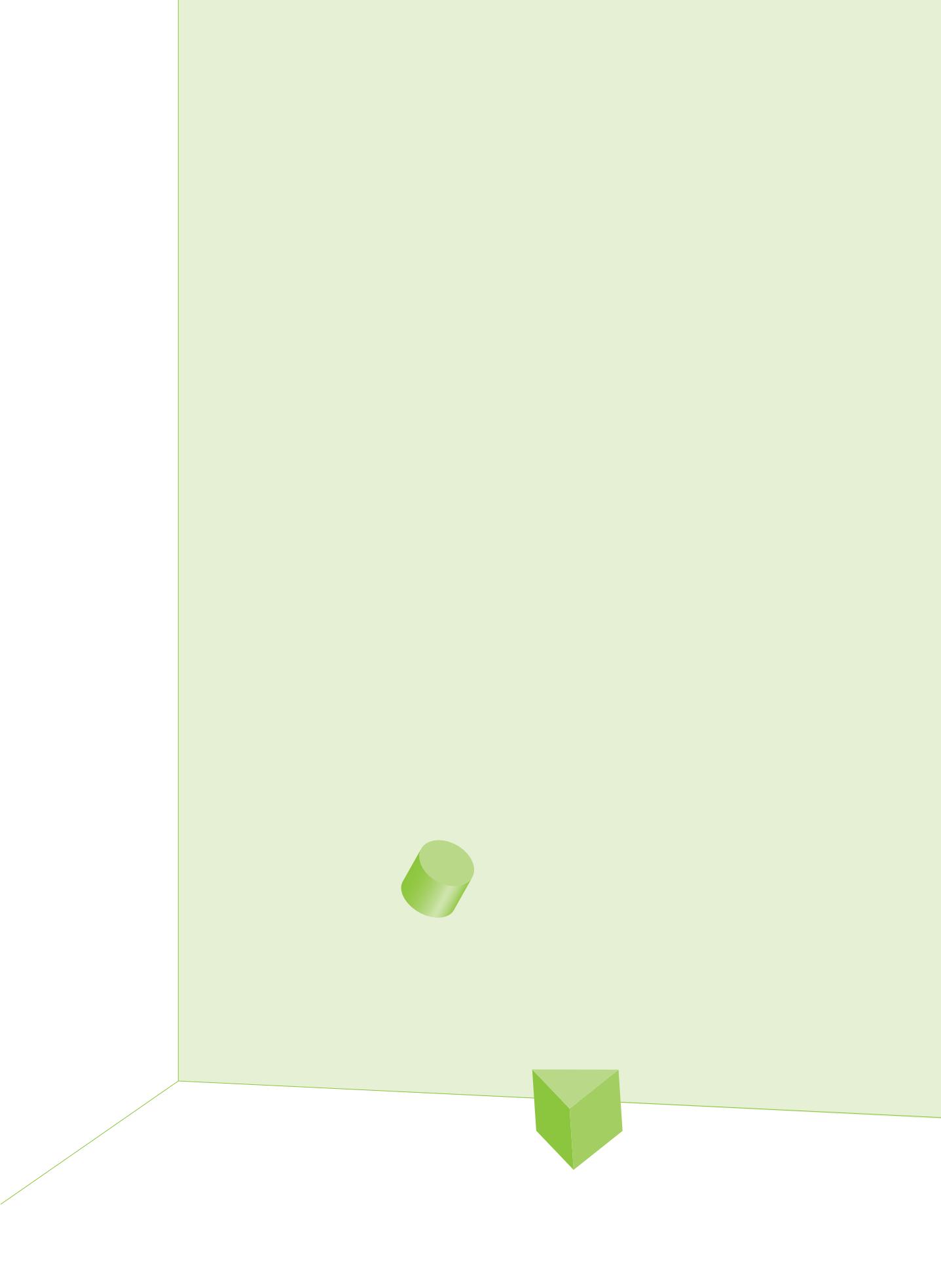
Bevindingen uit het inspectietoezicht in 2007

De kwaliteit van reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs

Bevindingen uit het inspectietoezicht in 2007

Voorwoord

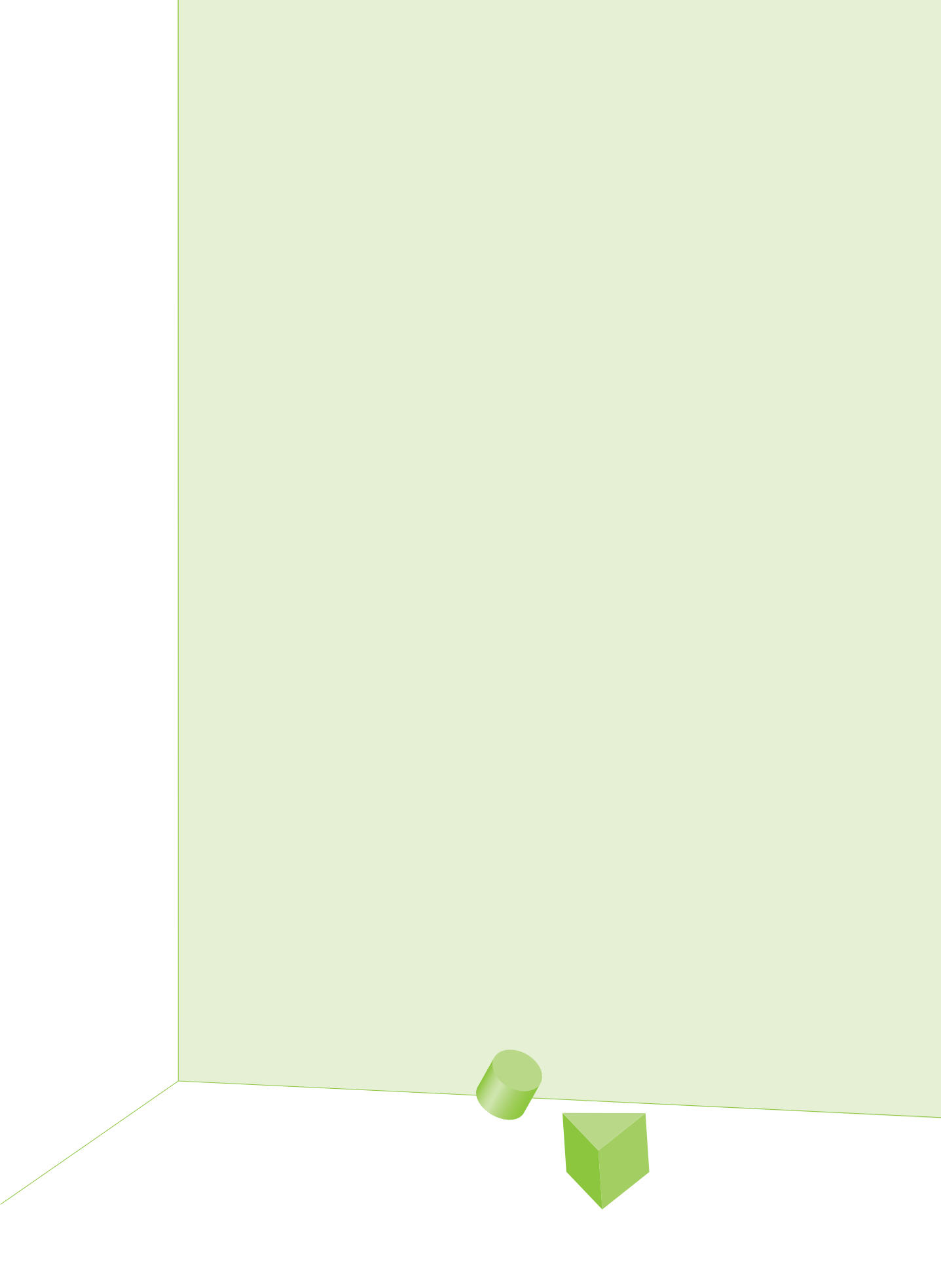
Vanaf 2004 spelen reboundvoorzieningen een rol in het overheidsbeleid rond de sociale veiligheid in het voortgezet onderwijs. Reboundvoorzieningen vangen, zo is de bedoeling, leerlingen op die door gedragsproblemen de veiligheid op school in gevaar brengen. Na een gericht programma van enkele maanden, waarin leerlingen aan hun gedragsproblemen werken, zouden ze moeten kunnen terugkeren naar het onderwijs om daar hun schoolloopbaan verder te vervolgen. Op die manier leveren reboundvoorzieningen in principe ook een potentiële bijdrage aan het verminderen van voortijdig schoolverlaten.

De inspectie heeft in 2007 de kwaliteit van 21 reboundvoorzieningen onderzocht. De meeste reboundvoorzieningen slagen er goed in een sterke pedagogische setting voor leerlingen te scheppen. Daar staat tegenover dat de samenwerking met scholen problematisch verloopt, dat onvoldoende onderwijstijd gerealiseerd wordt en dat het cognitieve aanbod onder druk staat.

De inspectie hoopt dat dit rapport een bijdrage kan leveren aan een kwaliteitsverbetering van reboundvoorzieningen.

De hoofdinspecteur voortgezet onderwijs

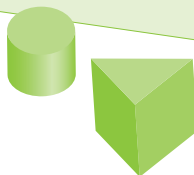
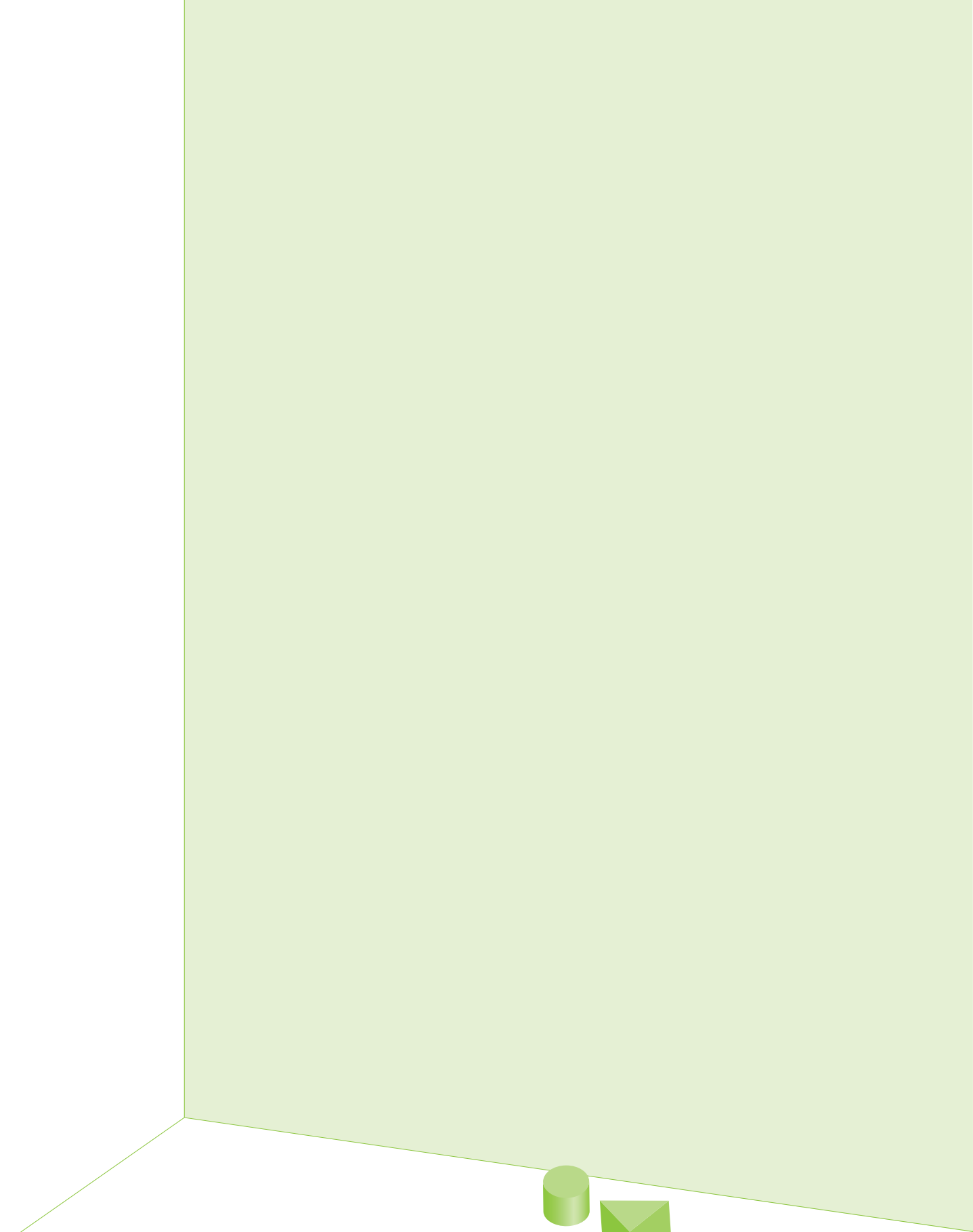
dr. J. Kaldewaij
november 2008

Inhoudsopgave

Samenvatting

1	Inleiding	9
2	Achtergronden van reboundvoorzieningen	11
2.1	Voorgeschiedenis: time-out en spijbelopvang	11
2.2	De ontwikkeling van reboundvoorzieningen	13
2.3	Effectieve reboundvoorzieningen	14
3	Opzet van het onderzoek	17
3.1	Waarderingskader	17
3.2	Selectie van reboundvoorzieningen	18
3.3	Inrichting van de bezoeken	18
3.4	Analyses	19
4	De kwaliteit van reboundvoorzieningen	21
4.1	Algemene kenmerken van reboundvoorzieningen	21
4.2	Kwaliteitszorg	22
4.3	Aanbod	23
4.4	Tijd	25
4.5	Pedagogisch-didactisch handelen	26
4.6	Actieve rol van leerlingen	28
4.7	Sociale veiligheid	28
4.8	Aanpak	30
4.9	Ontwikkeling van leerlingen	33
4.10	Somscores en samenhang met algemene kenmerken	34
5	Conclusies	37
5.1	Sterke en zwakke punten van reboundvoorzieningen	37
5.2	Consequenties voor leerlingen	38
5.3	Effectiviteit van reboundvoorzieningen	40
5.4	Vervolg op dit onderzoek	41
	Literatuur	43
	Bijlage(n)	
I	Reboundregeling 2005	47
II	Waarderingskader reboundvoorzieningen	51

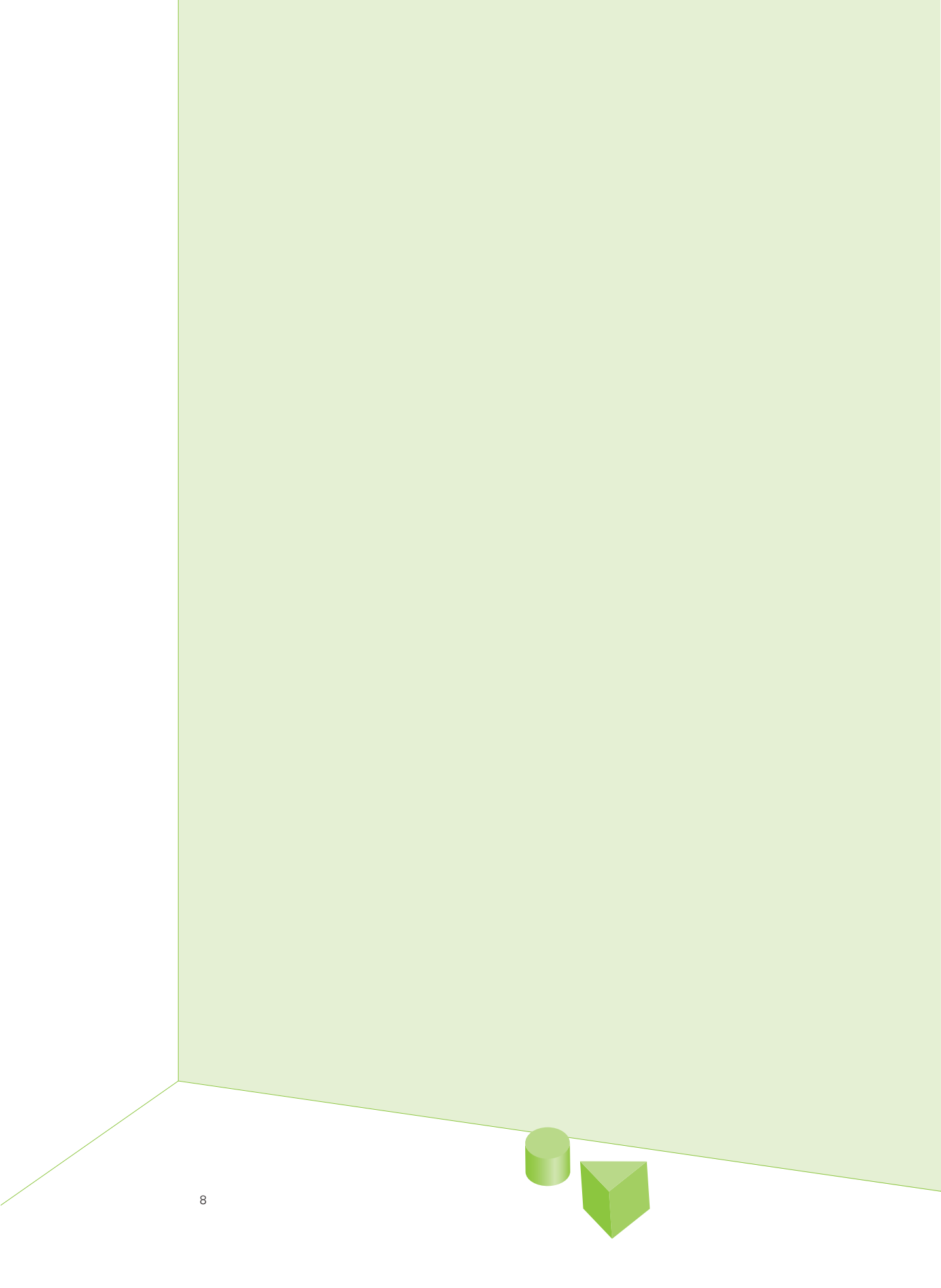

Samenvatting

Reboundvoorzieningen worden in 2004 voor het eerst genoemd in het plan van aanpak voor de sociale veiligheid in het onderwijs van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Een reboundvoorziening is een onderwijsopvangvoorziening waar leerlingen uit het voortgezet onderwijs enkele maanden kunnen verblijven. Het gaat daarbij om leerlingen die door gedragsproblemen de veiligheid op school ongunstig beïnvloeden. Zij volgen een traject dat hen in staat zou moeten stellen om na de periode in de reboundvoorzieningen hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs voort te zetten.

De samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs zijn verantwoordelijk voor het oprichten en in stand houden van reboundvoorzieningen. In 2005 zijn de eerste reboundvoorzieningen van start gegaan. Soms zijn al bestaande opvangprojecten veranderd in reboundvoorzieningen, soms zijn nieuwe opvangplaatsen gecreëerd. Eind 2006 hadden 55 van de 82 samenwerkingsverbanden een of meerdere reboundvoorzieningen opgezet. Bijna alle overige verbanden waren dat nog van plan.

In 2007 heeft de inspectie de kwaliteit van 21 reboundvoorzieningen onderzocht. De sterke punten van de reboundvoorzieningen liggen vooral in de pedagogische sfeer. De rebounds slagen er in om leerlingen die in het regulier onderwijs in de problemen zijn geraakt weer te motiveren om naar school te komen, hen zelfvertrouwen en een gevoel van veiligheid te geven en hun ouders te betrekken bij de ontwikkeling van hun kinderen. Ook maken de rebounds er veel werk van om leerlingen na een paar maanden weer op een zorgvuldige manier uit te laten stromen. Daar staat tegenover dat reboundvoorzieningen er soms onvoldoende in slagen een goed cognitief aanbod te verzorgen, onvoldoende onderwijstijd realiseren en stuiten op een moeizame samenwerking met scholen. Soms zijn er geen heldere criteria voor in- en uitstroom van leerlingen en laat de kwaliteit van handelingsplannen te wensen over. De effectiviteit van de reboundvoorzieningen komt daardoor onder druk te staan.

1 Inleiding

De inspectie heeft in 2007 onderzoek gedaan naar de kwaliteit van reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs. Inspecteurs bezochten 21 rebounds, verspreid over heel Nederland, om aan de hand van een waarderingskader de kwaliteit te beoordelen na enkele jaren van ontwikkeling. Dit rapport bevat de resultaten van dat onderzoek.

In 2004 worden reboundvoorzieningen voor het eerst genoemd in de veiligheidsbrief die de minister van OCW in mei 2004 naar de Tweede Kamer stuurt (OCW, 2004). Het plan voor reboundvoorzieningen is, samen met andere maatregelen, een reactie op een aantal zeer ernstige incidenten op het gebied van de sociale veiligheid in het voortgezet onderwijs, waaronder de moord op een conrector van het Terra College in Den Haag. Reboundvoorzieningen worden in de brief van 2004 geschetst als een ander type voorzieningen dan eerdere initiatieven zoals time-outvoorzieningen en spijbelopvangprojecten. Ze zullen strenger van aard zijn, een meer actieve houding van leerlingen vragen en eisen stellen aan gedragsverandering. Het plan is dat er vanaf 2007 circa 1.500 plaatsen in het land zullen zijn, waar per schooljaar ongeveer 4.500 leerlingen opgevangen kunnen worden. De veronderstelling is dat een periode van een maand of drie voldoende is om de gewenste effecten te bereiken; dat wil zeggen een terugkeer van de leerlingen in het voortgezet onderwijs en een succesvol verloop van hun schoolloopbaan. Reboundvoorzieningen zullen, zo is de gedachte, op die manier ook een bijdrage leveren aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

De regeling voor reboundvoorzieningen verschijnt in maart 2006 in de Staatscourant (OCW, 2006). Een reboundvoorziening wordt in de regeling gedefinieerd als 'onderwijsopvangvoorziening waarin de leerling in het voortgezet onderwijs die wegens gedragsproblemen de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloedt en die een grens heeft overschreden of dreigt te overschrijden en daardoor tijdelijk niet meer te handhaven is binnen de school, een niet vrijblijvend traject volgt om binnen een afgebakende periode van enkele maanden te worden gemotiveerd om zijn schoolloopbaan te vervolgen'.

De samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs krijgen financiering om reboundvoorzieningen in te richten. Ook zijn zij er voor verantwoordelijk dat er criteria komen voor de toeleiding, de inhoud van het traject en de terugplaatsing van leerlingen. Omdat leerlingen tijdens hun verblijf in de rebound ingeschreven blijven op hun school, blijft het bevoegd gezag van die school verantwoordelijk voor het onderwijs (zie verder bijlage I). De inspectie wordt geacht toezicht te houden op de reboundvoorzieningen.

Vanaf het schooljaar 2005/2006 zijn de samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs begonnen met het inrichten van reboundvoorzieningen. Soms ging het hierbij om het 'ombouwen' van al langer bestaande voorzieningen, soms om het inrichten van nieuwe. De inspectie heeft in 2006 eerst een verkennende pilotstudie in een zestal rebounds uitgevoerd. Daarna zijn in 2007 in totaal 21 reboundvoorzieningen bezocht en beoordeeld.

Na een schets van de achtergronden van reboundvoorzieningen (hoofdstuk 2) volgt een beschrijving van de onderzoeksopzet (hoofdstuk 3). Het grootste deel van het rapport is gewijd aan de kwaliteit van reboundvoorzieningen, zoals de inspectie die aan de hand van het waarderingskader heeft vastgesteld (hoofdstuk 4). Het rapport sluit af met enkele conclusies (hoofdstuk 5).

2 Achtergronden van reboundvoorzieningen

Dit hoofdstuk beschrijft eerst de time-outvoorzieningen en spijbelopvangprojecten, die gezien kunnen worden als voorlopers van reboundvoorzieningen. De aandacht gaat daarbij speciaal uit naar de sterke en zwakke punten die ook voor reboundvoorzieningen van belang kunnen zijn. Daarna komt de ontwikkeling van reboundvoorzieningen aan de orde. Het hoofdstuk geeft ten slotte een kort overzicht van bevindingen uit de onderzoeksliteratuur.

2.1 Voorgeschiedenis: time-out en spijbelopvang

Hoewel de aanduiding 'reboundvoorziening' relatief nieuw is, zijn er al eerder voorzieningen (vooral sinds de jaren negentig, soms ook al eerder) actief geweest die onder andere benamingen leerlingen opvingen die in het voortgezet onderwijs vastliepen door hun gedrag. De meest gebruikelijke benamingen zijn time-outvoorzieningen en spijbelopvangprojecten. De koppeling aan de sociale veiligheid op scholen was hier minder nadrukkelijk aanwezig dan in de huidige reboundvoorzieningen, maar speelde vaak wel een rol bij het aannemen van leerlingen. De inspectie heeft in de loop der jaren op verschillende momenten aandacht besteed aan de voorlopers van reboundvoorzieningen.

In het Onderwijsverslag over het jaar 1998 (Inspectie van het Onderwijs, 1999) signaleerde de inspectie de groeiende behoefte aan time-outvoorzieningen voor de opvang van leerlingen die op de ene school vanwege gedragsproblemen verwijderd worden, maar op de andere school juist vanwege diezelfde problemen niet geaccepteerd worden. De inspectie tekende aan dat scholen voor voortgezet onderwijs niet alle mogelijkheden leken te benutten om vastlopende leerlingen weer perspectieven te bieden.

Het Onderwijsverslag over het jaar 2000 (Inspectie van het Onderwijs, 2001) komt op deze problematiek terug. Veel samenwerkingsverbanden waren op dat moment bezig met de inrichting van time-outvoorzieningen. De financiering en de inrichting van de voorzieningen was zeer divers. De inspectie constateerde dat de time-outs soms wettelijke voorschriften niet nakomen, bijvoorbeeld op het gebied van de onderwijstijd.

In 2004 waren er volgens het Landelijk Centrum Onderwijs & Jeugdzorg (LCOJ, 2004) rond de 65 time-outs, waarvan ongeveer een kwart in de vier grote steden. Deze voorzieningen werden soms gerund door onderwijsinstellingen, soms door jeugdzorg of welzijnsinstellingen. Eind 2004 bezocht de inspectie vier time-outs die op dat moment al geruime tijd bestonden en leerlingen opvingen uit vmbo, havo/vwo en praktijkonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2005). Meestal waren deze leerlingen afkomstig uit de tweede of derde klas, maar soms werden ook leerlingen uit de eerste klas aangemeld. Sommige time-outs weigerden echter zulke jonge leerlingen aan te nemen. De aanwezige leraren waren doorgaans niet bevoegd aan havo/vwo-leerlingen les te geven. De verblijfsduur van leerlingen was al snel minimaal een half jaar en ook een verblijf van langer dan een jaar kwam geregeld voor, bijvoorbeeld als een leerling wachtte tot hij drempelloos kon instromen in een

roc. De leerlingen voelden zich doorgaans prettig in de time-out, vooral door de intensieve contacten met en de grote betrokkenheid van het personeel.

Sommige scholen meldden veel meer leerlingen aan dan andere en het lukte de time-outs maar moeilijk om dat feit bespreekbaar te maken, laat staan om veranderingen in de leerlingenzorg op de scholen af te dwingen. Twee time-outs plaatsten alleen leerlingen als de school zich verplichtte hen terug te nemen. Andere time-outs sloten terugkeer naar de school van herkomst principieel uit, omdat de leerling daar niet echt een nieuwe start zou kunnen maken. Leerlingen bleken na de time-out soms in een lager onderwijstype terecht te komen of te doubleren. Ook vielen sommige leerlingen na een aanvankelijke terugkeer in het onderwijs toch weer terug in spijbelgedrag of verlieten ze voortijdig de school.

De time-outs wilden graag werk maken van begeleiding van leerlingen na hun terugkeer in het onderwijs, maar de middelen hiertoe ontbraken.

De inspectie uitte zorgen over de kwaliteit van het onderwijs in de time-outs. Leerlingen volgden individuele programma's en moesten ondanks motivatie- en concentratieproblemen vaak lang achtereen zelfstandig werken. Mogelijkheden om praktijkvakken te volgen waren beperkt en een aanbod op gedragsmatig gebied ontbrak soms. Sommige time-outs programmeerden onvoldoende onderwijstijd. Het personeel zette sterk in op een goed pedagogisch klimaat; het onderwijs leek soms op de tweede plaats te komen. Concreet uitgewerkte handelingsplannen waren niet algemeen gebruikelijk, ook niet in de time-outs die zich expliciet richtten op een snelle terugkeer naar de school van herkomst.

Voor het succes van de nog op te richten reboundvoorzieningen achtte de inspectie op basis van de bezochte time-outs en van literatuur over time-outvoorzieningen (Messing, Van Veen & Wienke, 2004; Messing, Wienke & Van Veen, 2006) enkele specifieke punten van belang:

- Heldere criteria moeten duidelijk maken wie in de voorziening terecht kan, om te voorkomen dat reboundvoorzieningen wachtkamers worden voor roc's of cluster 4-scholen en om te voorkomen dat steeds jongere leerlingen instromen. Scholen moeten kunnen aantonen dat ze zich voldoende hebben ingespannen om leerlingen passende zorg te bieden (met uitzondering van acute crisissituaties). Zo wordt voorkomen dat scholen leerlingen aanmelden omdat hun eigen leerlingenzorg niet adequaat is.
- Het zorgadviesteam kan een belangrijke rol spelen bij het opstellen van een concreet handelingsplan waarin doelen en een concrete aanpak zijn vastgelegd.
- De school blijft verantwoordelijk voor het onderwijsaanbod en het leveren van benodigde materialen, inclusief toetsen en proefwerken. De rebound moet beschikken over een uitgewerkt aanbod op gedragsmatig terrein. Daarnaast moet duidelijk zijn waar leerlingen praktijkvakken kunnen volgen en op welke manier voor variatie in werkwijzen wordt gezorgd.
- Het personeel in de voorziening moet bevoegd zijn en geschoold in de aanpak van gedragsmatig problematische leerlingen.
- De onderwijstijd moet aan de wettelijke minima voldoen.

- De verblijfsduur moet aan een maximum gebonden zijn. In principe nemen aanleverende scholen leerlingen terug, tenzij er zwaarwegende overwegingen zijn om in het belang van de leerling daarvan af te wijken.
- Om 'recidive' te voorkomen, moeten school en reboundvoorziening afspraken maken over de begeleiding van leerlingen na hun terugkeer op school.

Deze punten zijn verwerkt in het waarderingskader voor reboundvoorzieningen van de inspectie. Bij het bespreken van de resultaten (hoofdstuk 4) wordt aandacht besteed aan de vraag hoe de stand van zaken is in de reboundvoorzieningen ten aanzien van de bovengenoemde punten.

2.2 De ontwikkeling van reboundvoorzieningen

Volgens Van Veen, Van der Steenhoven en Kuyvenhoven (2007) waren er eind 2006 reboundvoorzieningen opgezet door 55 van de 82 samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs. Van de 27 resterende verbanden hadden 22 een rebound in voorbereiding, terwijl vijf geen plannen hadden. Naar schatting maakten in het schooljaar 2005/2006 landelijk ruim 1650 leerlingen gebruik van reboundvoorzieningen.

De leerlingen komen overwegend uit het vmbo (83 procent), doorgaans uit het tweede of derde leerjaar (71 procent) en zijn voor het merendeel jongens (64 procent). Een deel van de rebounds vangt leerlingen op die uit een Herstart- of Op de Rails-traject komen. Iets meer dan een op de tien leerlingen komt na een acute crisis in de rebound.

De rebounds hanteren volgens hun plannen meestal een verblijfsduur van drie of vier maanden, maar er zijn uitschieters naar beneden (zes weken) en naar boven (een jaar). Het personeel is meestal tweedegraads bevoegd of heeft ervaring in het basisonderwijs. Vijf procent van de personeelsleden heeft geen bevoegdheid.

Tijdens het verblijf in de rebound hebben leerlingen in driekwart van de gevallen een contactpersoon op hun school, maar in een kwart van de gevallen is dat dus niet zo. Een deel van de rebounds (17 procent) beschikt niet over individuele handelingsplannen voor leerlingen. Gemiddeld krijgen leerlingen 23 uur per week les of voeren ze andere activiteiten uit, maar het aantal uren varieert tussen rebounds van 12 tot 40 uur per week.

Volgens opgave van de rebounds stroomt 62 procent van de leerlingen weer uit naar het regulier onderwijs (voortgezet onderwijs of roc), terwijl 38 procent uit het regulier onderwijs verdwijnt en naar het speciaal onderwijs gaat of naar een project als Op de Rails.

Rebounds zijn volgens de regeling bedoeld voor leerlingen die een risico vormen voor de veiligheid op hun school. Uit een analyse van ruim honderd dossiers van een rebound in de G4 (Kuyvenhoven, 2007) blijkt dat vormen van externaliserend probleemgedrag inderdaad de belangrijkste reden vormen om leerlingen naar een rebound te verwijzen. Het gaat dan om storend gedrag in de les, motivatieproblemen, een slechte werkhouding, vaak te laat komen, spijbelen en vaak uit de les gezet worden. Vaak is de relatie met leraren problematisch omdat leerlingen het gezag van de leraar ondermijnen en niet met kritiek kunnen omgaan. De helft van de leerlingen in deze rebound was een keer of vaker door de school geschorst. Er

komen echter ook leerlingen in de rebound terecht vanwege vormen van internaliserend probleemgedrag, zoals faalangst, een slecht zelfbeeld of een depressie. Veel leerlingen hebben thuis problemen en zijn al in contact geweest met de politie.

In het schooljaar 2003/2004 verwees een kwart van de praktijkscholen, bijna de helft van de vmbo-scholen en een derde van de havo/vwo-scholen wel eens leerlingen naar een time-out, (Inspectie van het Onderwijs, 2005). In het schooljaar 2006/2007 verwees 61 procent van de praktijkscholen wel eens een leerling naar een reboundvoorziening, 87 procent van de vmbo-scholen en 78 procent van de havo/vwo-scholen. Opmerkelijk is dat ook 15 procent van de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs zegt leerlingen naar reboundvoorzieningen door te verwijzen (Inspectie van het Onderwijs, 2008). In een paar jaar tijd zijn dus veel meer scholen in alle schoolsoorten gebruik gaan maken van reboundvoorzieningen.

Landelijk worden de reboundvoorzieningen ondersteund door het NJI/LCOJ, dat regelmatig voorbeeldbeschrijvingen publiceert van verschillende voorzieningen, evenals een Handreiking voor de opzet en inrichting van een reboundvoorziening (Van Veen & Wienke, 2005). Het NJI/LCOJ biedt een platform voor methodiekontwikkeling en organiseert bijeenkomsten waar coördinatoren en medewerkers ervaringen kunnen uitwisselen. Ook wordt gewerkt aan een online registratiesysteem voor rebounds.

2.3 Effectieve reboundvoorzieningen

In Nederland is geen systematisch effectonderzoek gedaan naar effecten van time-outvoorzieningen en spijbelopvangprojecten. Er is dan ook niets bekend over effecten op de korte of op de lange termijn. Het beschikbare onderzoek bestaat vooral uit beschrijvingen van veronderstelde goede praktijken en case studies (Messing, Kuyvenhoven & Van Veen, 2006; Douma, 2006; Boin, 2007; Welther, 2007). Daardoor is niet op empirische basis vast te stellen hoe een effectieve reboundvoorziening er uit zou moeten zien. Er is echter wel internationaal onderzoek naar de effectiviteit van enigszins vergelijkbare projecten (zoals dropout prevention programs en alternative schools die leerlingen met gedragsproblemen buiten de reguliere schoolse setting opvangen), dat enige aanknopingspunten biedt.

Een punt dat in het oog springt, is de nadrukkelijke aandacht die gevraagd wordt voor preventie van problemen (onder andere Fashola & Slavin, 1998; Dynarski & Gleason, 2002; Van Acker, 2007): liefst moet voorkomen worden dat leerlingen überhaupt in programma's buiten het gewone onderwijs terechtkomen. In het geval van rebounds betekent dit dat de leerlingenzorg in de scholen die leerlingen verwijzen verbeterd zou moeten worden, zodat verwijzing naar de rebound niet of slechts zelden nodig is.

Het gevaar van aparte voorzieningen is dat leerlingen de band met de school waar ze naar terug moeten keren kwijtraken en dat ze zich gedumt voelen. Ook kan het nadelig uitpakken als leerlingen die allemaal hun eigen problemen hebben bij elkaar in een groep worden gezet. Deze gevaren nemen in betekenis toe naarmate het verblijf in een aparte voorziening langer duurt (Van Acker, 2007).

Als potentiële succesfactoren voor opvangvoorzieningen worden genoemd:

- zorgen voor een kleine setting (Dynarski, 2000; Dynarski & Gleason, 2002);
- een strakke toeleidingsprocedure hanteren, zodat zeker gesteld wordt dat alleen leerlingen in de voorziening terecht komen die daar ook daadwerkelijk geholpen kunnen worden (Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- aandacht besteden aan socialemotionele groei en een gevoel thuis te horen in de voorziening; leerlingen de kans bieden om betekenisvolle relaties aan te gaan met volwassenen die interesse tonen en bereid zijn te helpen (Fashola & Slavin, 1998; Prevatt & Kelly, 2003; Lever e.a., 2004; Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- in het socialemotionele aanbod zorgen voor een mix van preventie van afglijden in ernstiger problemen (kennis bijbrengen over gevaren en gevolgen van storend gedrag) en het aanleren van alternatief gedrag (Van Acker, 2007);
- mogelijkheden bieden om sociale vaardigheden te oefenen in echte situaties, evenals strategieën voor conflicthantering (Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- leerlingen zelf verantwoordelijkheid laten dragen voor hun ontwikkeling (Franklin e.a., 2007);
- expliciet aandacht schenken aan cognitieve prestaties om te voorkomen dat leerlingen met een prestatie-achterstand uit de voorziening komen en achter liggen bij hun voormalige klasgenoten (Fashola & Slavin, 1998; Williams, 2002; Prevatt & Kelly, 2003; Mueller, Giacomazzi & Stoddard, 2006; Fitzsimons Hughes & Adera, 2007; Van Acker, 2007; Hammond e.a., 2007);
- effectieve directe instructie verzorgen in cognitieve kennis en sociale vaardigheden; voorkomen van *curriculum bleakness* ofwel situaties waarbij leerlingen lange tijd zelfstandig moeten werken aan individuele leerstofpakketten zonder veel instructiemomenten, gesprekken en interacties (Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- zorgen voor een zorgvuldige overstap van de voorziening naar de school (Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- het programma evalueren en beslissingen baseren op evaluatiegegevens (Fitzsimons Hughes & Adera, 2007);
- niet alleen de leerling, maar indien nodig het hele gezin steunen (Dynarski, 2000; Van Acker, 2007).

Voor zover relevant vanuit het perspectief van een toezichthouder zijn de bovengenoemde punten verwerkt in het waarderingskader van de inspectie voor het toezicht op de reboundvoorzieningen (zie verder hoofdstuk 4).

3 Opzet van het onderzoek

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van het waarderingskader dat voor de inspectiebezoeken aan reboundvoorzieningen is gebruikt. Verder komen de selectie van bezochte reboundvoorzieningen, de inrichting van de inspectiebezoeken en de analyses aan de orde.

3.1 Waarderingskader

In de Reboundregeling (OCW, 2006) is opgenomen dat de inspectie toezicht zal houden op reboundvoorzieningen. In 2006 heeft de inspectie daarom een eerste versie van een waarderingskader ontwikkeld, dat is uitgetoetst bij een zestal voorzieningen die toen functioneel waren. Het kader is op grond van de ervaringen in die pilot bijgesteld. In het Jaarwerkplan van de inspectie voor 2007 is vervolgens een thematisch onderzoek gepland naar reboundvoorzieningen. In dat onderzoek, waar deze rapportage over gaat, is het bijgestelde waarderingskader gebruikt. Het waarderingskader bestaat uit 37 indicatoren, die geordend zijn onder acht kwaliteitsaspecten: kwaliteitszorg, aanbod, tijd, pedagogisch-didactisch handelen, actieve rol van leerlingen, sociale veiligheid, aanpak en ontwikkeling van leerlingen. Het volledige waarderingskader en de toelichtingen per indicator komen verder aan de orde in hoofdstuk 4 bij het bespreken van de resultaten (zie verder bijlage II).

Het waarderingskader voor de reboundvoorzieningen berust op verschillende bronnen:

- de Reboundregeling (OCW, 2006), die specifieke eisen formuleert waar de voorzieningen aan moeten voldoen. Aan deze regeling zijn onder meer indicatoren ontleend die de rol van het samenwerkingsverband betreffen, de verplichting tot het schrijven van een evaluatieve voortgangsrapportage, de rol van de school van herkomst bij het aanleveren en uitvoeren van het aanbod, de gelimiteerde verblijfsduur van leerlingen en de criteria voor in- en terugstroom.
- het toezichtkader voor het regulier voortgezet onderwijs. Aan dit kader zijn onder meer indicatoren ontleend die betrekking hebben op de tijd, het pedagogisch-didactisch handelen, de actieve rol van leerlingen en de sociale veiligheid.
- het toezichtkader voor het voortgezet speciaal onderwijs. Aan dit kader zijn de indicatoren ontleend die de ontwikkeling van leerlingen betreffen. Gezien het onderwijs op maat dat rebounds geacht worden te geven, lenen de gebruikelijke opbrengstindicatoren voor het voortgezet onderwijs zich niet voor het onderhavige kader.
- de beschikbare onderzoeksliteratuur over voorzieningen die vergelijkbaar zijn met rebounds en de ervaringen uit de inspectiepijl van 2006.

Het waarderingskader is met vertegenwoordigers van het onderwijsveld besproken voordat de bezoeken aan de reboundvoorzieningen zijn gestart.

3.2 Selectie van reboundvoorzieningen

Het aantal reboundvoorzieningen werd begin 2007 op grond van toen beschikbare gegevens van het LCOJ (Van Veen, Van der Steenhoven & Kuyvenhoven, 2007) geschat op rond de zestig. Besloten is om ongeveer een derde van deze groep te bezoeken, zodat redelijkerwijs een representatief beeld voor de totale populatie verkregen zou worden.

Ieder van de zeven inspectiekantoren heeft drie reboundvoorzieningen in de eigen regio bezocht, zodat uiteindelijk in totaal 21 reboundvoorzieningen verspreid over heel Nederland zijn beoordeeld. Alle twaalf provincies zijn met minimaal een reboundvoorziening vertegenwoordigd, enkele provincies met twee voorzieningen (Overijssel en Gelderland), enkele met drie (Noord-Holland en Brabant) en een met vier (Zuid-Holland).

Ter voorbereiding van de bezoeken heeft ieder inspectiekantoor in het voorjaar van 2007 een korte telefonische ronde bij de samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs in de eigen regio uitgevoerd om te peilen welke reboundvoorzieningen er op dat moment waren en waar ze gevestigd waren. Ook zijn enkele algemene kenmerken geïnventariseerd, zoals de voorgeschiedenis van de reboundvoorziening (voortbouwend op een time-outvoorziening, een spijbelopvangproject of nieuw gestart), de omvang van de voorziening en de beoogde doelgroep.

Centraal is vervolgens een zodanige steekproef van 21 voorzieningen getrokken dat enige landelijke spreiding gegarandeerd was over deze kenmerken. De reboundvoorzieningen, die in het kader van de pilot in 2006 door de inspectie al bezocht waren en enkele voorzieningen die in het najaar van 2004 waren betrokken in een case study-onderzoek naar toenmalige time-outvoorzieningen, zijn buiten de steekproef van 2007 gehouden.

De inspecteurs die de bezoeken aan de reboundvoorzieningen uitvoerden, zijn vooraf getraind in het gebruik van het waarderingskader. De bezoeken vonden plaats kort voor de zomervakantie (in juni 2007) of kort daarna (in september en oktober 2007).

3.3 Inrichting van de bezoeken

Ter voorbereiding van de bezoeken heeft documentenanalyse plaatsgevonden op de inspectiekantoren. Daarbij zijn relevante documenten bekeken die al op het kantoor aanwezig waren en documenten die door het samenwerkingsverband en de voorzieningen waren toegestuurd, zoals:

- documenten van het samenwerkingsverband (statuten, zorgplan, evaluatieve rapportages);
- informatieve documenten van de reboundvoorziening (gids voor leerlingen of ouders, jaarverslagen, werkplannen, evaluaties, documenten op het gebied van de kwaliteitszorg, lesroosters of weekroosters, formats van handelingsplannen of individuele leerlijnen).

Het feitelijk bezoek nam per reboundvoorziening een dag in beslag en bestond uit de volgende activiteiten:

- observatie van activiteiten in de rebound;
- analyse van leerlingdossiers en handelingsplannen;
- gesprek met leerlingen;
- gesprek met ouders;
- gesprek met de coördinator van het samenwerkingsverband en de dagelijkse leidinggevende van de rebound;
- gesprek met medewerkers van de rebound;
- gesprek (op locatie of telefonisch) met overige betrokkenen zoals een orthopedagoog, psycholoog, intern begeleider, medewerker jeugdzorg, leerplichtambtenaar, mentoren van scholen voor voortgezet onderwijs of beleidscoördinatoren van de gemeente.

Bij het bezoek aan de rebound heeft de inspectie gebruik gemaakt van gangbare instrumenten die voor dit specifieke doel waren aangepast, zoals gespreksleidraden, observatieschema's en checklists.

In zes reboundvoorzieningen waren op het moment van het inspectiebezoek geen of zeer weinig leerlingen aanwezig, doorgaans omdat ze kort na de zomer nog niet waren ingestroomd of omdat de reboundvoorziening nog maar net bestond. In die voorzieningen konden dus geen onderwijsactiviteiten geobserveerd worden. Soms zijn ook in deze zes rebounds wel gesprekken gevoerd met leerlingen, maar dan ging het om leerlingen die de rebound net verlaten hadden.

Na afloop van de bezoeken is voor alle bezochte reboundvoorzieningen een rapportage opgesteld, die volgens de bij de inspectie gebruikelijke procedures (beoordeling door interne referent, conceptrapportage ter controle naar de voorziening alvorens deze definitief vast te stellen) is behandeld.

3.4 Analyses

Per indicator is vastgesteld hoe vaak de indicator als onvoldoende dan wel als voldoende is beoordeeld. Per kwaliteitsaspect is een somscore berekend, door het aantal voldoende indicatoren te delen door het totaal aantal bij dat aspect beoordeelde indicatoren. Op die manier zijn somscores op kwaliteitsaspecten onderling vergelijkbaar gemaakt. Vervolgens is een totaalscore berekend door de somscores over de kwaliteitsaspecten op te tellen en te delen door het in de berekening betrokken aantal aspecten.

Om na te gaan of algemene kenmerken van reboundvoorzieningen, zoals de voorgeschiedenis en de omvang, samenhangen met de kwaliteit zijn univariate variantieanalyses uitgevoerd op de somscores per kwaliteitsaspect en de totaalscore.

4 De kwaliteit van reboundvoorzieningen

Dit hoofdstuk beschrijft eerst enkele algemene kenmerken van de 21 bezochte reboundvoorzieningen. Vervolgens worden de beoordelingen op onderzochte indicatoren per kwaliteitsaspect besproken. Bij ieder kwaliteitsaspect wordt eerst beschreven welke indicatoren zijn onderzocht, daarna volgen de beoordelingen en toelichtingen op de beoordelingen. Ten slotte wordt de kwaliteit van rebounds onderling vergeleken en worden samenhangen bekeken tussen de kwaliteit en enkele algemene kenmerken.

4.1 Algemene kenmerken van reboundvoorzieningen

Voorgeschiedenis

Tien van de 21 reboundvoorzieningen zijn voortgekomen uit initiatieven die al bestonden voordat de reboundregeling van kracht werd. Het gaat daarbij om time-outvoorzieningen, spijbelopvangprojecten en andere voorzieningen die leerlingen opvingen die in het regulier onderwijs niet goed functioneerden.

Startdatum

Een reboundvoorziening draaide al onder die naam in 2005, maar de grote meerderheid van de voorzieningen, 18 van de 21, is aan het begin van het schooljaar 2006/2007 als reboundvoorziening van start gegaan. Twee rebounds startten aan het begin van het schooljaar 2007/2008.

Grootte

De meeste reboundvoorzieningen, 15 van de 21, zijn beperkt in omvang en vangen zeven tot twaalf leerlingen tegelijkertijd op. Soms maken zulke kleine voorzieningen overigens wel deel uit van een groter overkoepelend geheel, dat over verschillende locaties is verspreid. Drie rebounds zijn middelgroot (rond vijftien leerlingen) en drie zijn groot (twintig tot dertig leerlingen tegelijk aanwezig).

Huisvesting

Rebounds zijn te vinden op afzonderlijke locaties of ze zijn gehuisvest in een school. Soms is dat een school voor speciaal onderwijs, die ook leerlingen opvangt in het kader van Herstart of Op de Rails. Soms gaat het om een school voor voortgezet onderwijs. In dat geval is het voor leerlingen soms mogelijk om een deel van het onderwijs in de oude klas te blijven volgen, bijvoorbeeld de praktijkvakken. De huisvesting is soms bewust gecentraliseerd op een plaats die niet aan scholen gekoppeld is, maar soms ook bewust gedecentraliseerd naar scholen. In het laatste geval is de verwachting dat de betrokkenheid van verwijzende scholen groter blijft en dat terugplaatsing gemakkelijker zal verlopen.

Plaats

Twee van de 21 bezochte rebounds liggen in de vier grote steden, acht in de G27. De overige elf rebounds liggen in kleinere gemeenten.

4.2 Kwaliteitszorg

Vijf indicatoren op het gebied van kwaliteitszorg zijn in de rebounds beoordeeld. De Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) stelt het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs verantwoordelijk voor de inrichting van rebounds en de inhoudelijke verantwoording. Daarom is nagegaan of het samenwerkingsverband in dat kader ook de kwaliteitszorg aanstuurt. Verder is nagegaan of alle betrokken partijen bij kwaliteitszorg zijn betrokken, of de rebound streefdoelen heeft, beschikt over gekwalificeerd personeel (dat wil zeggen dat docenten een passende onderwijsbevoegdheid moeten hebben en dat personeel dat zich specifiek op de sociaalemotionele ontwikkeling van leerlingen richt minimaal beschikt over een relevante hbo-opleiding) en jaarlijks over de gerealiseerde kwaliteit rapporteert aan belanghebbenden. De inhoudelijke verantwoording en de rapportageverplichting zijn vastgelegd in artikel 8 van de Regeling reboundvoorzieningen. Tabel 4.2 geeft een overzicht van de beoordelingen.

Tabel 4.2 Beoordelingen indicatoren kwaliteitszorg (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 1: Kwaliteitszorg		
Het samenwerkingsverband zorgt systematisch voor behoud en verbetering van de kwaliteit van onderwijs en begeleiding in de reboundvoorziening.	Onvoldoende	Voldoende
Het samenwerkingsverband stuurt de kwaliteitszorg aan.	7	14
Bij de zorg voor kwaliteit zijn medewerkers, directie, leerlingen, ouders en (partners in) samenwerkingsverband betrokken.	13	8
Er zijn streefdoelen geformuleerd voor de reboundvoorziening (capaciteit, doelgroep, programma, werkwijzen, resultaten).	5	16
Medewerkers van de reboundvoorziening beschikken over noodzakelijke competenties en kwalificaties.	2	19
De reboundvoorziening stelt jaarlijks een evaluatieve voortgangsrapportage op als verantwoording over de gerealiseerde kwaliteit aan aantoonbaar benoemde belanghebbenden (cf. artikel 8, regeling reboundvoorzieningen).	9	12

In de meeste rebounds verzorgt het samenwerkingsverband de aansturing van de kwaliteitszorg. Waar dat niet het geval is, in een derde van de rebounds, moet de kwaliteitszorg doorgaans nog helemaal van de grond komen.

Vaak hebben niet alle betrokkenen een duidelijke rol in de kwaliteitszorg. Dat ligt gedeeltelijk aan het feit dat veel rebounds nog maar net gestart zijn. Soms zijn bijvoorbeeld al wel tevredenheidsonderzoeken gedaan bij leerlingen of ouders, maar hebben medewerkers nog niets gemerkt van activiteiten rond kwaliteitszorg. Soms is een kader voor zelfevaluatie aanwezig, maar is het nog niet volledig gebruikt.

De meeste rebounds hebben doelen vastgelegd in een (meerjaren)beleidsplan evenals informatie over de inrichting van de rebound (programma en werkwijze), de beoogde doelgroep en de resultaten die nagestreefd worden. De doelen zijn niet altijd concreet geformuleerd, waardoor evaluatie bemoeilijkt wordt.

Praktisch alle rebounds hebben medewerkers die over voldoende competenties en kwalificaties beschikken om leerlingen van een adequaat cognitief en een sociaal-emotioneel aanbod te voorzien. Daarbij kan het gaan om docenten, onderwijsassistenten, intern begeleiders en om andere medewerkers zoals een psycholoog

of een schoolmaatschappelijk werker. In twee rebounds heeft het personeel geen onderwijsbevoegdheden, maar alleen een opleiding sociale academie of orthopedagogiek. Voor het lesgeven aan havo- en vwo-leerlingen, die incidenteel in rebounds worden opgevangen, is het personeel vaak onderbevoegd. Omdat er meestal maar weinig personeelsleden in rebounds werkzaam zijn, beschikt het aanwezige personeel ook niet altijd over alle bevoegdheden voor specifieke vakken in het vmbo. Dat wordt soms opgevangen door leerlingen die vakken elders te laten volgen.

Veel rebounds beschikken nog niet over jaarlijkse rapportages waarin ze verantwoording afleggen, hoewel sommige rebounds, gezien hun startdatum, al wel minimaal één rapportage beschikbaar hadden kunnen hebben op het moment van het inspectiebezoek. Evaluaties zijn niet alleen belangrijk als verantwoording naar belanghebbenden buiten de rebound, maar ook als basis voor kwaliteitszorg en planmatige verbetering binnen de rebound zelf.

4.3 Aanbod

Wat het aanbod betreft, zijn vier indicatoren beoordeeld. Leerlingen komen in een reboundvoorziening terecht vanwege gedragsproblemen, die er voor gezorgd hebben dat ze op hun school van herkomst niet meer te handhaven waren. Het is dan ook van belang dat ze tijdens hun verblijf in de rebound leren hun gedrag te veranderen, zodat ze bij hun terugkeer in het regulier onderwijs niet opnieuw in de problemen komen. Een adequaat aanbod dat zich richt op de sociaalemotionele ontwikkeling is vanuit dat perspectief zeer belangrijk.

Om er voor te zorgen dat leerlingen tijdens hun reboundperiode geen stagnatie oplopen in hun cognitieve ontwikkeling en eventueel aanwezige achterstanden wegwerken, is het nodig dat rebounds ook op dit terrein een adequaat aanbod kunnen verzorgen. Dat aanbod moet goed aansluiten bij het onderwijsaanbod op de school waar de leerling vandaan komt, omdat anders een ongewenste breuk ontstaat. Volgens artikel 4 van de Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) blijft het bevoegd gezag van de school waar de leerling staat ingeschreven verantwoordelijk voor het onderwijs. Tabel 4.3 bevat de beoordelingen van het aanbod in de reboundvoorzieningen.

Tabel 4.3 Beoordelingen indicatoren aanbod (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 2: Aanbod

De reboundvoorziening heeft een aanbod dat gericht is op terugplaatsing in het regulier onderwijs of een vervolgtraject.	Onvoldoende	Voldoende
De reboundvoorziening heeft een adequaat aanbod gericht op de sociaalemotionele ontwikkeling van de leerlingen.	4	17
De reboundvoorziening heeft een adequaat aanbod gericht op de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen.	8	13
Het aanbod bouwt voort op het aanbod van de verwijzende school.	4	17
De verantwoordelijkheid voor het cognitieve deel van het aanbod (inclusief toetsing) is in handen van de school waar de leerling is ingeschreven.	6	15

De meeste rebounds beschikken over een aanbod voor de sociaalemotionele ontwikkeling van leerlingen. Het aanbod richt zich op de training van sociale vaardigheden, faalangstreductie, conflicthantering, vergroten van weerbaarheid en agressieregulatie. Soms maken rebounds gebruik van programma's als Equip, Leefstijl of Rots en Water, in andere gevallen hebben medewerkers zelf een programma ontwikkeld dat beoogt de sociale competenties van leerlingen te versterken en hun zelfreflectie te bevorderen. Frequente gesprekken met mentoren en beloningssystemen voor het bevorderen van gewenst gedrag maken vaak deel uit van de werkwijze in de rebounds.

Een deel van de rebounds beschikt niet over een specifiek aanbod voor de sociaalemotionele ontwikkeling of er is een zeer beperkt aanbod dat niet planmatig is opgezet. In dat laatste geval vinden bijvoorbeeld van tijd tot tijd wel dramaoefeningen plaats of zijn groeps gesprekken tussen de middag ingeroosterd, maar zonder dat duidelijk is welke doelen de rebound wil bereiken.

In vergelijking met het aanbod voor de sociaalemotionele ontwikkeling hebben rebounds vaker problemen om een adequaat aanbod voor de cognitieve ontwikkeling te realiseren. Waar het wel goed gaat, is meestal geregeld dat leerlingen een deel van hun onderwijs kunnen volgen in hun school van herkomst of in een andere vmbo-school in de buurt. Het gaat dan vooral om het onderwijs in de praktijkvakken in het derde en vierde leerjaar van het vmbo. Niet alle rebounds hebben echter dergelijke regelingen getroffen. Dan is voor leerlingen onvoldoende gewaarborgd dat ze de meeste vakken van hun opleiding krijgen aangeboden. Verder zijn enkele rebounds die zo veel nadruk leggen op het aanbod voor de sociaalemotionele ontwikkeling, dat daardoor het cognitieve aanbod in het gedrang komt. Sommige rebounds hebben hun hoop gevestigd op de ontwikkeling van een elektronische leeromgeving, zodat leerlingen op termijn ook op afstand lessen in hun school van herkomst kunnen volgen.

Soms laten rebounds leerlingen eenvoudigweg niet toe als de school geen passend leerstofpakket meegeeft. Problemen in het leerstofaanbod worden zo voorkomen. Vaak slagen de rebounds er in om voort te bouwen op het aanbod van de school, maar dat kost soms wel veel moeite en tijd omdat scholen niet vanzelfsprekend aandacht hebben voor dit punt. Rebounds die er niet in slagen voort te bouwen op het aanbod van de school hebben geen duidelijke afspraken gemaakt, waardoor ze afhankelijk zijn van de inzet en de goede wil van individuele docenten. Het komt echter ook voor dat er wel afspraken zijn over het aanleveren van leerstof, maar dat scholen zich daar niet aan houden. Enkele rebounds hebben daarom zelf materialen aangeschaft voor Nederlands, Engels en wiskunde om leerlingen in elk geval toch iets te kunnen bieden. In dat geval kan voor leerlingen echter wel een breuk ontstaan met de leerstof die ze gewend waren.

Volgens de meeste rebounds nemen scholen uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor de leerstof wel op zich. De mentor van de leerling of een zorgcoördinator zorgt er dan bijvoorbeeld voor dat docenten wekelijks materialen, studiewijzers en toetsen aanleveren en toetsen nakijken. Soms komen docenten van de school van herkomst leerlingen in de rebound bezoeken om hen van leerstof te voorzien en vragen over de stof te beantwoorden.

Een aantal rebounds stelt echter vast dat scholen hun praktische verantwoordelijkheid voor het aanbod van de leerlingen niet voldoende waarmaken. Studiewijzers, studiematerialen en toetsen komen niet op tijd of zijn onvolledig. Leraren kijken toetsen niet tijdig na of vergeten de resultaten terug te rapporteren, hetgeen de voortgang van leerprocessen sterk bemoeilijkt. In een enkel geval kon een leerling vanwege te veel ontbrekende gegevens geen eindrapport krijgen, leverde de school voor een leerling in het examenjaar geen programma van toetsing en afsluiting en kon een leerling geen schoolexamen doen omdat de stof niet op tijd door de school ter beschikking was gesteld.

4.4 Tijd

Op het gebied van de onderwijstijd zijn vijf indicatoren beoordeeld. Ten eerste is nagegaan of de rebounds er in slagen onderwijstijd te plannen volgens de wettelijke vereisten voor het voortgezet onderwijs: 1.040 klokuren per jaar voor leerlingen in de onderbouw van het vmbo en het derde leerjaar havo en vwo, 1.000 klokuren per jaar voor leerlingen in de bovenbouw van het vmbo, havo en vwo en 700 klokuren voor de examenleerlingen van vmbo, havo en vwo. Naast lessituaties zijn excursies en studiebegeleiding onder toezicht meegerekend.

Omdat rebounds leerlingen opvangen uit verschillende schoolsoorten en in verschillende stadia van hun schoolloopbaan, is het nodig dat ze de beschikbare tijd toesnijden op de behoeften van individuele leerlingen. Spijbelen moet zoveel mogelijk worden voorkomen; als het optreedt moet het worden bestreden. De beschikbare tijd moet efficiënt worden gebruikt, zodat er geen tijd verloren gaat aan organisatorische zaken, ordeverstoringen of wachten op instructie. Ten slotte is het van belang dat de rebound het doel van de Reboundregeling (OCW, 2006), leerlingen 'binnen enkele maanden' (artikel 1) laten terugkeren in het regulier onderwijs, blijft bewaken en de verblijfsduur daarom beperkt. De inspectie heeft een verblijfsduur van langer dan vijf maanden als strijdig met de reboundregeling beoordeeld. Tabel 4.4 geeft een overzicht van de beoordelingen van de onderwijstijd.

Tabel 4.4 Beoordelingen indicatoren tijd (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 3: Tijd		
De leerlingen krijgen voldoende tijd om zich het aanbod eigen te maken.	Onvoldoende	Voldoende
De geplande onderwijstijd voldoet aan de wettelijke vereisten.	11	10
De reboundvoorziening varieert de hoeveelheid tijd afhankelijk van de behoeften van leerlingen.	3	18
Het ongeoorloofd verzuim van leerlingen is minimaal.	-	21
De onderwijstijd wordt efficiënt ingezet.	2	17
De verblijfsduur in de reboundvoorziening is gelimiteerd.	4	17

Slechts de helft van de rebounds heeft voldoende onderwijstijd gepland. Leerlingen zijn dan bijvoorbeeld in principe veertig uur per week aanwezig, waarbij 25 uur voor cognitieve vakken is gereserveerd en de resterende uren voor socialemotionele trainingen of begeleide vrijetijdsbesteding (zoals sport). Een ander voorbeeld is een rebound die leerlingen elke werkdag van 9.00 uur tot 15.30 uur opvangt. De andere helft van de rebounds heeft onvoldoende tijd gepland, bijvoorbeeld omdat

leerlingen alleen de ochtenduren komen of omdat slechts 23 klokuren per week zijn ingeroosterd. Ook komt het voor dat rebounds erg veel tijd aan pauzes laten opgaan, bijvoorbeeld door na ieder lesuur vijftien minuten pauze in te roosteren.

De meeste rebounds slagen er in de tijdsbesteding aan te passen aan de leerlingen, maar dit lukt niet altijd: op een enkele rebound is weinig variatie mogelijk omdat alle leerlingen, ongeacht hun onderwijs- en prestatieniveau, hetzelfde programma volgen.

Alle reboundvoorzieningen voorkomen spijbelgedrag van leerlingen bijna volledig. Als een leerling te laat dreigt te komen, ondernemen medewerkers van de rebound onmiddellijk actie door naar huis te bellen en ouders in te lichten. Het is onmogelijk om onopgemerkt weg te blijven. Bovendien zeggen medewerkers dat de meeste leerlingen zo gemotiveerd zijn dat ze helemaal niet willen spijbelen. Leerlingen bevestigen dat zelf ook.

In de meeste rebounds verlopen onderwijssituaties efficiënt en gaat er geen tijd verloren. Een enkele keer gebeurt dat wel, bijvoorbeeld doordat leerlingen voor twee activiteiten ingeroosterd staan (een gewone les en een mentorgesprek).

Het merendeel van de reboundvoorzieningen zorgt dat leerlingen na twaalf of dertien weken weer vertrekken. Soms is de verblijfsduur nog korter: zes tot acht weken. In enkele rebounds lukt het onvoldoende om leerlingen binnen een maand of drie te laten uitstromen. Dat kan liggen aan het feit dat scholen niet bereid zijn leerlingen terug te nemen, zodat naar een andere bestemming moet worden gezocht. Ook zijn scholen niet altijd bereid leerlingen in de laatste periode van het schooljaar nog terug te nemen, ook al zijn de drie maanden in de rebound om. Soms is een verlenging nodig omdat een leerling naar een voorziening uitstroomt die een wachtlijst heeft, bijvoorbeeld een jeugdpsychiatrische instelling.

4.5 Pedagogisch-didactisch handelen

Wat het pedagogisch-didactisch handelen betreft, zijn vijf indicatoren beoordeeld, die in vergelijkbare vorm ook in het toezichtkader voor het regulier voortgezet onderwijs voorkomen. De indicatoren betreffen het bevorderen van zelfvertrouwen bij leerlingen, het afstemmen van het didactisch handelen op individuele leerlingen, het scheppen van een taakgerichte werksfeer, het stimuleren tot denken en het zorgen voor interacties. Tabel 4.5 bevat de beoordelingen.

Op zes reboundvoorzieningen konden geen lesactiviteiten geobserveerd worden omdat er (kort voor of na de zomervakantie) geen of te weinig leerlingen aanwezig waren. Daarom hebben de gegevens over het pedagogisch-didactisch handelen betrekking op vijftien rebounds.

Tabel 4.5 Beoordelingen indicatoren pedagogisch-didactisch handelen (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 4: Pedagogisch-didactisch handelen			
Het pedagogisch-didactisch handelen van de leraren ondersteunt het leerproces.	Niet te beoordelen	Onvoldoende	Voldoende
De leraren bevorderen het zelfvertrouwen van de leerlingen.	6	-	15
De leraren stemmen hun didactisch handelen af op de individuele leerlingen.	6	4	11
De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer.	6	2	13
De leraren stimuleren de leerlingen tot denken.	6	3	12
De leraren zorgen voor interactie tussen leraren en leerlingen en tussen leerlingen onderling.	6	1	14

In alle rebounds doen leraren er alles aan om leerlingen zelfvertrouwen te geven, onder meer door gewenst gedrag te belonen en veel stimulerende opmerkingen te maken.

Veel leraren slagen er in hun lessen af te stemmen op individuele leerlingen. Door de grote verschillen tussen leerlingen (leeftijd, onderwijsniveau, problematiek) is dit ook noodzakelijk. In sommige rebounds is onvoldoende sprake van afstemming, omdat leraren leerlingen allen hetzelfde programma laten volgen.

In de meeste lessen is de sfeer taakgericht. Leerlingen werken over het algemeen individueel en zelfstandig aan leerstof en kunnen zich concentreren in de doorgaans kleine groepen. Wel heeft de inspectie in enkele rebounds geconstateerd dat de aandacht voor de aanpak van gedrag tijdens de lessen soms zo allesoverheersend lijkt te zijn (ook in de beleving van leraren), dat er in de lessen relatief weinig aandacht overblijft voor feedback over cognitieve prestaties. Het idee dat goed presteren op zichzelf bevorderend kan zijn voor het zelfvertrouwen van leerlingen lijkt onder te sneeuwen. Ook heeft de inspectie gezien dat leraren zelf soms weinig initiatief nemen om leerlingen instructie te geven. Ze wachten tot leerlingen daar om vragen, hetgeen kan betekenen dat ze een deel van de les niet of weinig actief zijn.

Veel leraren laten leerlingen reflecteren op hun eigen handelen en stimuleren hen tot denken door bepaalde opdrachten, zoals een plan maken voor een schoolreisje.

Door de verschillen in uitgangssituatie van leerlingen bevatten de lessen niet zoveel gelegenheid om leerlingen te laten samenwerken. Om interacties tussen leerlingen te stimuleren, roosteren de meeste rebounds daarom dagelijks bewust enkele groepsmomenten in, bijvoorbeeld aan het begin en het einde van de dag. Op dergelijke momenten wordt aandacht besteed aan sociale vaardigheden en groepsprocessen. Ook bewegingsonderwijs leent zich daar goed voor.

4.6 Actieve rol van leerlingen

Met behulp van drie indicatoren is beoordeeld of leerlingen een actieve rol vervullen in de reboundvoorzieningen. De indicatoren komen in vergelijkbare vorm voor in het toezichtkader voor het regulier voortgezet onderwijs en gaan over de betrokkenheid van leerlingen bij activiteiten in de les, inzicht in eigen leerprocessen en verantwoordelijkheid voor eigen leerprocessen (tabel 4.6). Ook deze indicatoren konden niet in alle rebounds beoordeeld worden, omdat vlak voor en na de zomervakantie geen of weinig leerlingen aanwezig waren.

Tabel 4.6 Beoordelingen indicatoren actieve rol van leerlingen (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 5: Actieve rol van leerlingen			
De leerlingen spelen een actieve en zelfstandige rol bij de onderwijsactiviteiten.	Niet te beoordelen	Onvoldoende	Voldoende
De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.	6	-	15
De leerlingen krijgen inzicht in hun leer- en ontwikkelingsproces.	3	3	15
De leerlingen hebben verantwoordelijkheid voor de organisatie van hun eigen leerproces.	5	4	12

Voor zover onderwijsactiviteiten geobserveerd zijn, geldt in alle gevallen dat leerlingen voldoende betrokkenheid laten zien. Dat impliceert dat ze bezig zijn met dingen die ze geacht worden te doen en hun tijd daardoor nuttig besteden.

De meeste reboundvoorzieningen proberen leerlingen inzicht in hun eigen functioneren en hun leer- en ontwikkelingsprocessen te geven door frequente gesprekken, vaak met een mentor. Zulke gesprekken vinden doorgaans dagelijks of wekelijks plaats.

Veel rebounds stimuleren de verantwoordelijkheid van leerlingen door hen dag- of weektaken te laten plannen en hen zorg te laten dragen voor een goede uitvoering daarvan. Soms stellen leerlingen ook eigen leerdoelen of ontwikkelplannen op, die ze met hun docent evalueren of houden ze zelf een portfolio bij. Een deel van de rebounds houdt onvoldoende toezicht op de uitvoering van taken door leerlingen. Als leerlingen er niet voor zorgen dat hun werk op tijd af is, heeft dat geen consequenties. Ook komt het voor dat leerlingen geen feedback krijgen op de manier waarop ze hun taken hebben uitgevoerd en op de resultaten daarvan.

4.7 Sociale veiligheid

Ten aanzien van de sociale veiligheid in reboundvoorzieningen heeft de inspectie zeven indicatoren beoordeeld, die met uitzondering van de laatste alle voorkomen in het toezichtkader voor het regulier onderwijs. Nagegaan is of leerlingen en medewerkers zich voldoende veilig voelen in de reboundvoorziening. Gezien het feit dat de rebound bedoeld is voor leerlingen die vanwege het negatief beïnvloeden van de sociale veiligheid van anderen tijdelijk van school worden verwijderd, is dat immers zeker geen vanzelfsprekendheid. Ook is beoordeeld of ouders zich betrokken voelen bij hetgeen er in de rebound gebeurt. Het veiligheidsbeleid van de reboundvoorziening wordt geacht te bestaan uit drie onderdelen: inzicht in de veiligheidsbeleving

en registratie van incidenten, een preventief beleid en een curatief beleid voor het geval zich toch incidenten voordoen. De laatste indicator verwijst naar de kwaliteit van de leeromgeving. Deze indicator is toegevoegd omdat in eerdere casestudies van de inspectie was gebleken dat relatief veel reboundvoorzieningen slecht gehuisvest waren. Tabel 4.7 geeft een overzicht van de beoordelingen op het gebied van de sociale veiligheid.

Tabel 4.7 Beoordelingen indicatoren sociale veiligheid (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 6: Sociale veiligheid		
De reboundvoorziening biedt leerlingen, ouders en medewerkers een respectvolle en veilige omgeving.	Onvoldoende	Voldoende
De leerlingen voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in de reboundvoorziening.	-	21
De ouders zijn betrokken bij de reboundvoorziening, door de activiteiten die de reboundvoorziening daartoe onderneemt.	-	21
De medewerkers voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in de reboundvoorziening.	-	21
De reboundvoorziening heeft inzicht in de beleving van de sociale veiligheid door leerlingen en medewerkers en in de incidenten die zich op het gebied van sociale veiligheid op de reboundvoorziening voordoen.	8	13
De reboundvoorziening heeft een veiligheidsbeleid gericht op het voorkomen van incidenten in en om de reboundvoorziening.	5	16
De reboundvoorziening heeft een veiligheidsbeleid gericht op de afhandeling van incidenten in en om de reboundvoorziening.	6	15
De inrichting van het gebouw en de lesruimten getuigen van een inspirerende leeromgeving.	7	14

In alle reboundvoorzieningen hebben leerlingen en medewerkers te kennen gegeven dat ze zich voldoende gerespecteerd en veilig voelen. Dat betekent niet dat er nooit incidenten zijn, maar wel dat die volgens de betrokkenen voldoende worden aangepakt.

Ouders zijn in alle gevallen betrokken bij de activiteiten van de reboundvoorziening. Zij hebben doorgaans veel meer contact met de medewerkers van de reboundvoorziening over de ontwikkeling van hun kind dan met het personeel van de school waar hun kind eerst op zat. Ook zijn ze vaak meer tevreden over de informatie van de rebound dan over de informatie van de school, die ze vaak onvoldoende helder vinden. Ouders zijn altijd betrokken bij de intake van hun kind, vaak ook bij tussentijdse evaluaties en het uitstroomtraject en worden uitgenodigd voor activiteiten als een kerstontbijt, een paaslunch of een gezamenlijke barbecue. Soms gaat er dagelijks een logboek vanuit de rebound mee naar huis voor ouders.

De meeste reboundvoorzieningen hebben een veiligheidsbeleid. Soms wordt het beleid overgenomen van de school waar de rebound deel van uitmaakt. Elementen van het beleid zijn bijvoorbeeld systematische peilingen van de veiligheidsbeleving van leerlingen en personeel, registratie van incidenten in leerlingdossiers en weekjournaals, meteen inlichten en oproepen van ouders als leerlingen bij incidenten betrokken zijn, toezicht op buitenruimtes, controles op kluisjes en tassen en ouders en leerlingen laten tekenen voor gedragsregels. Op de reboundvoorzieningen waar het beleid als onvoldoende is beoordeeld, worden dergelijke maatregelen niet of niet systematisch genomen of ontbreekt een registratie van incidenten, terwijl er wel ernstige incidenten zijn geweest die een zorgvuldige afhandeling vereisen.

Een derde van de reboundvoorzieningen biedt geen inspirerende leeromgeving aan leerlingen. Dat ligt vaak niet aan de inzet van het personeel van de voorzieningen, maar aan de manier waarop de voorzieningen zijn gehuisvest. Soms gebruikt een reboundvoorziening bijvoorbeeld enkele lokalen van een oude leegstaande basisschool die op de nominatie staat om afgebroken te worden, hetgeen goed te zien is aan de staat van onderhoud binnen en buiten. Er zijn echter ook voorbeelden van reboundvoorzieningen die qua huisvesting in goede staat verkeren en over adequate lokalen beschikken. Soms zijn er in reboundvoorzieningen geen mogelijkheden om bewegingsonderwijs of praktijkvakken van het vmbo te geven. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, zo lang leerlingen maar de mogelijkheid hebben die dan elders te volgen.

4.8 Aanpak

De aanpak van de reboundvoorzieningen is met behulp van zes indicatoren beoordeeld. Volgens artikel 4 van de Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) is het nodig dat samenwerkingsverbanden criteria opstellen over de toeleiding, de inhoud van het traject in de rebound en de terugplaatsing. Omdat de leerlingen tijdens het verblijf in de rebound ingeschreven blijven op de school van herkomst, blijft het bevoegd gezag van die school verantwoordelijk voor het onderwijs, de voortgang van het leerproces en de toetsing, in samenspraak met de reboundvoorziening. Het ligt voor de hand, gezien de verschillen tussen leerlingen, om de aanpak in de rebound vast te leggen en te verantwoorden in een individueel handelingsplan waarin school en rebound zich kunnen vinden. Om een terugkeer van de leerling naar de school van herkomst mogelijk te maken, is het van belang dat die betrokken blijft bij de leerling als deze in de rebound verblijft. Van de rebound mag worden verwacht dat de ontwikkeling van leerlingen systematisch wordt gevolgd, dat er begeleiding geboden wordt bij de terugplaatsing of een vervolgetraject en dat wordt samengewerkt met relevante ketenpartners. De Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) noemt onder meer REC's, gemeenten, jeugdzorg, maatschappelijk werk en de leerplichtambtenaar.

Tabel 4.8 bevat de beoordelingen van de indicatoren die de aanpak van de reboundvoorzieningen betreffen.

Tabel 4.8 Beoordelingen indicatoren aanpak (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 7: Aanpak		
De aanpak in de reboundvoorziening is erop gericht de leerlingen binnen de afgesproken tijd terug te plaatsen in het regulier onderwijs of in een vervolgetraject.	Onvoldoende	Voldoende
De reboundvoorziening hanteert heldere criteria voor in- en terugstroom.	9	12
Reboundvoorziening en school hebben een gedeelde probleemanalyse en zetten deze om in een handelingsplan.	14	7
Reboundvoorziening en school werken samen tijdens het proces en gaan samen de effecten na van de plaatsing in de reboundvoorziening.	9	12
De reboundvoorziening volgt de ontwikkeling van de leerlingen systematisch.	2	19
De reboundvoorziening begeleidt de leerlingen en de ouders bij de terugplaatsing en/of bij de plaatsing in een vervolgetraject.	-	21
De reboundvoorziening en het samenwerkingsverband werken structureel samen met ketenpartners (gemeente, REC etc.).	-	21

Een kleine meerderheid van reboundvoorzieningen heeft helder omschreven welke criteria gelden voor in- en terugstroom van leerlingen. Kenmerken van de beoogde doelgroep zijn vastgelegd, evenals contra-indicaties. Ook de procedure die gevolgd moet worden bij in- en terugstroom is vastgelegd. Vaak blijkt uit deze procedures dat de toeleiding in handen is van een zorgadviesteam, een RMC-coördinator of een Permanente Commissie voor Leerlingenzorg van het samenwerkingsverband. De mate van gedetailleerdheid van criteria varieert. In de meest uitgebreide procedure wordt geëxpliciteerd dat een leerling pas kan instromen nadat een multidisciplinair oordeel is gegeven, als een volledig dossier beschikbaar is, als de school voorziet in een volledig onderwijspakket voor een bepaalde periode, als de school bereid is om de leerling terug te nemen en als de school de ouders heeft geïnformeerd over de plaatsing. Soms is een voorwaarde dat ouders, als de rebound dat relevant acht, hulp van jeugdzorg moeten accepteren. In veel rebounds kunnen leerlingen vanuit een crisissituatie onmiddellijk instromen en moet op langere termijn aan de criteria worden voldaan.

Reboundvoorzieningen die als onvoldoende zijn beoordeeld voor wat betreft de criteria voor in- en terugstroom beschikken niet of te weinig over duidelijk omschreven criteria, waardoor bijvoorbeeld niet helder is waarom sommige leerlingen instromen in de rebound en andere in projecten als Herstart of Op de Rails (die soms op dezelfde locatie gehuisvest zijn).

In de Regeling Reboundvoorzieningen (OCW, 2006) staat dat rebounds niet bedoeld zijn voor leerlingen die een justitieel traject moeten doorlopen en evenmin voor leerlingen met een zmk-indicatie. Een justitieel traject is inderdaad de meestgenoemde contra-indicatie voor toelating, gevolgd door drugsgebruik of een psychiatrische stoornis. Wat leerlingen met een zmk-indicatie betreft zijn er echter verschillen in het toelatingsbeleid van rebounds. Sommige rebounds laten leerlingen met leerlinggebonden financiering voor cluster 4 toe. Doorgaans zijn dit leerlingen met een zmk-indicatie die met een rugzak in het regulier voortgezet onderwijs zaten en daar in de problemen zijn gekomen. Andere rebounds noemen deze leerlingen echter expliciet als groep die niet toegelaten wordt. Hoewel de reboundregeling bedoeld is voor leerlingen die in het voortgezet onderwijs problemen hebben, zijn er twee rebounds die incidenteel een leerling rechtstreeks uit het basisonderwijs toelaten.

Alle rebounds vangen voornamelijk vmbo-leerlingen op, vooral uit de basisberoepsgerichte en de kaderberoepsgerichte leerwegen en vooral uit het tweede en derde leerjaar. Daarnaast stromen op de meeste rebounds ook zo nu en dan havo- en vwo-leerlingen in. Vier rebounds laten leerlingen uit het praktijkonderwijs toe of leerlingen die in een orthopedagogisch en didactisch centrum (opdc) onderwijs hebben gevolgd. Andere rebounds sluiten leerlingen uit het praktijkonderwijs juist weer uit, vanuit de overweging dat hun problematiek op de praktijkschool zelf aangepakt moet kunnen worden. Een rebound sluit leerlingen die de veiligheid van anderen in gevaar brengen uit, terwijl dit volgens de Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) nu juist de doelgroep is waar rebounds hun bestaansrecht aan ontlenuen.

Ook rebounds die hun criteria helder op papier hebben staan, zeggen soms in de praktijk wel eens leerlingen op te vangen die naar hun mening niet echt tot de doelgroep behoren. Het gaat dan om leerlingen die niet zozeer een risico vormen voor de veiligheid op hun school, maar die algemene motivatie- of spijbelproblemen hebben, die volgens hun school geen perspectief meer hebben op een vmbo-diploma en in zullen stromen in het mbo of leerlingen die eigenlijk naar cluster 4-onderwijs moeten maar daar nog niet terecht kunnen of van wie de ouders nog

niet instemmen met een indicatietraject. Vooral voor de zomervakantie merken sommige rebounds een piek op in dit soort aanmeldingen.

Slechts een derde van de rebounds slaagt er in om samen met de school tot een probleemanalyse te komen en die te verwerken in een handelingsplan. In die gevallen werken bijvoorbeeld een orthopedagoog van de rebound en een mentor van de school nauw met elkaar samen. Sommige rebounds slagen er zo in om na een korte tijd, hooguit een of twee weken, een eerste versie van een handelingsplan afgerond te hebben dat sturing kan geven aan de verdere activiteiten, in ieder geval voor de korte termijn. Soms wordt zo'n handelingsplan ook wel aangeduid als een startwerkplan of een trajectcontract, dat door leerling, ouders en rebound ondertekend wordt.

In veel gevallen is de school niet expliciet betrokken bij de probleemanalyse en het handelingsplan en is niet vastgelegd welke personen van de school actief moeten zijn tijdens het verblijf van de leerling in de rebound.

Los van de betrokkenheid van de school van herkomst heeft de inspectie gesignaleerd dat veel handelingsplannen aan kwaliteit te wensen overlaten. De probleemanalyse is soms zeer beperkt, vaak zijn geen heldere doelen vastgelegd en ook is niet duidelijk welke werkwijzen en activiteiten de rebound in zal zetten om de leerling binnen enkele maanden naar het regulier onderwijs te laten terugkeren. De handelingsplannen zijn vaak eenzijdig gericht op de socialemotionele problemen en bevatten minder vaak informatie over het cognitieve aanbod dat de leerling geacht wordt te krijgen in zijn periode op de rebound. Een enkele keer heeft de inspectie geconstateerd dat voor een leerling al een uitgebreid handelingsplan beschikbaar was, omdat deze met leerlinggebonden financiering (cluster 4) in het regulier voortgezet onderwijs zat. Toch werd in de rebound helemaal opnieuw begonnen met diagnostiek om tot een handelingsplan te komen.

In een kleine meerderheid van reboundvoorzieningen is sprake van samenwerking met de school van herkomst tijdens het verblijf van de leerling. De meest vergaande vorm daarvan is dat de leerling elke week een dag terug gaat naar school, om te benadrukken dat hij niet helemaal vertrokken is, en naarmate het verblijf in de rebound langer duurt neemt het aantal terugkomdagen op school toe. Andere varianten zijn wekelijkse besprekingen van medewerkers van de rebound met de mentor van de leerling over de voortgang, wekelijkse rapportages naar de school (en de ouders) of maandelijkse evaluaties met de school en de ouders. Een minimale variant is dat de school aan de start van de reboundperiode meedenkt over de invulling van die periode en halverwege betrokken is bij een evaluatie van de eerste periode en het opstellen van doelen voor de uitstroomfase.

Op veel rebounds lukt het niet of te weinig om een goede samenwerking met de school tot stand te brengen, een gegeven dat ook al aan het licht kwam bij het bespreken van het aanbod voor leerlingen. Ook rebounds die in het algemeen wel tevreden zijn over de houding van de scholen melden grote verschillen in de bereidheid van scholen om mee te werken aan een succesvol verblijf en een succesvolle terugkeer van de leerling.

De meeste rebounds volgen de ontwikkeling van leerlingen systematisch, zowel op cognitief als op socialemotioneel gebied. Soms vullen zowel leerlingen als docenten dagelijks of wekelijks rapportages in over het verloop van de dag of de week en de mate waarin gestelde doelen zijn bereikt. Vaak hebben leerlingen

ook dagelijks of wekelijks gesprekken met hun begeleider in de rebound. De reboundvoorzieningen omschrijven deze activiteiten als tijdrovend en hebben hun hoop gevestigd op een landelijk digitaal systeem waarin vorderingen gemakkelijk bijgehouden kunnen worden. In een enkel geval was zo weinig vastgelegd over de doelen die leerlingen zouden moeten bereiken, dat van het systematisch volgen van de ontwikkeling in feite geen sprake kon zijn.

Alle reboundvoorzieningen zorgen voor begeleiding van leerlingen en ouders bij de terugplaatsing naar de school van herkomst of de plaatsing in een vervolgtraject. Soms verloopt de plaatsing gefaseerd, waarbij er dagelijks contact is tussen de rebound en de school. Na de reboundperiode is er vaak sprake van ambulante begeleiding van de leerling, bijvoorbeeld door gesprekken met de leerling voor een periode van twee of drie maanden (soms in de vorm van telefoongesprekken). Een rebound biedt drie maanden nazorg voor de leerling, de ouders en de school en verzorgt vervolgens na zes maanden nog een follow-up, terwijl na een jaar nog een keer wordt nagegaan of de leerling nog naar wens functioneert. Sommige rebounds stellen een volledig nazorgplan op, dat de school kan uitvoeren.

Alle reboundvoorzieningen hebben samenwerking met relevante ketenpartners geregeld, vaak in het verlengde van zorgadviesteams die al op de scholen of in het samenwerkingsverband draaien. De samenwerking met jeugdzorg is enkele keren als problematisch omschreven, omdat het lastig blijkt om rollen en verantwoordelijkheden helder te krijgen of omdat de rebound niet kan bouwen op de inzet van jeugdzorg door te lange wachttijden.

4.9 Ontwikkeling van leerlingen

Het doel van reboundvoorzieningen is volgens de Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006) leerlingen een niet vrijblijvende kans bieden om hun schoolloopbaan te vervolgen. Aan de hand van twee indicatoren is beoordeeld of dat doel bereikt wordt: ten eerste is bekeken of de leerlingen zich tijdens de reboundperiode naar verwachting ontwikkelen, dat wil zeggen de doelen bereiken die in een handlingsplan voor hen zijn vastgelegd. Ten tweede is nagegaan of leerlingen na de reboundperiode naar verwachting functioneren op hun school van herkomst of een andere plaats in het voortgezet onderwijs. In tabel 4.9 worden de beoordelingen weergegeven.

Tabel 4.9 Beoordelingen indicatoren ontwikkeling (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect 8: Ontwikkeling van leerlingen	Niet te beoordelen	Onvoldoende	Voldoende
De leerlingen ontwikkelen zich naar verwachting.			
De leerlingen halen de doelen die in het handlingsplan zijn beschreven.	16	-	5
De leerlingen functioneren naar verwachting na terugplaatsing in het regulier onderwijs of in een vervolgtraject.	18	-	3

Op de meeste rebounds was het (nog) niet goed mogelijk de ontwikkeling van leerlingen te beoordelen. Dat lukte alleen in een aantal rebounds die al een lange voorgeschiedenis hebben en in die gevallen bleek de ontwikkeling ook voldoende

te zijn. In de overige rebounds lukte het niet om te beoordelen of leerlingen de doelen halen die in handelingsplannen zijn beschreven. Dat lag een enkele keer aan de zeer korte bestaansduur van de reboundvoorziening zelf, maar vaker aan de handelingsplannen die onvoldoende specifiek zijn om een beoordeling op dit punt mogelijk te maken. Als doelen (zowel cognitief als sociaalemotioneel) niet concreet en in meetbare termen geformuleerd zijn, is een heldere evaluatie van het bereiken van die doelen zo goed als onmogelijk. Ervaringen van leerlingen zelf zijn wisselend: soms vertellen ze dat ze leerachterstanden inhalen omdat ze geconcentreerd kunnen werken, soms dat ze achter raken bij hun klas omdat ze onvoldoende cognitieve begeleiding krijgen. Soms vertellen ze dat ze een verandering van hun gedrag hebben bewerkstelligd, soms weten ze nauwelijks welke gedragsverandering de rebound voor hen beoogt.

In hoeverre leerlingen na hun verblijf in de rebound succesvol hun schoolloopbaan vervolgen was eveneens doorgaans niet of nauwelijks vast te stellen, omdat systematische gegevens daaromtrent ontbraken of omdat de rebound in kwestie nog te kort draaide om hier al gegevens over te kunnen hebben. Enkele rebounds die al langer draaien melden sterk wisselende ervaringen. Een rebound zegt dat praktisch alle leerlingen terugkeren naar de school van herkomst; is het niet in de oorspronkelijke klas, dan wel in een parallelklas. Hier gaat het echter om een rebound die in een school zit en ook leerlingen van die school opvangt, waarbij de mentor voortdurend de verantwoording voor de leerling blijft dragen. Andere rebounds hebben juist de ervaring dat terugplaatsing naar de oude school moeizaam gaat, omdat de scholen er vaak van uit gaan dat de leerlingen niet meer terug zullen keren en omdat ze dat liever ook niet willen. Een van deze rebounds kon slechts een paar procent van de leerlingen in een bepaald schooljaar terugplaatsen in het regulier voortgezet onderwijs. De rest van de leerlingen ging naar een opdc, een Op de Rails-project, het mbo, een leerwerktraject of naar een cluster 4-school.

4.10 Somscores en samenhang met algemene kenmerken

Om de verschillen tussen reboundvoorzieningen in beeld te brengen, zijn somscores per kwaliteitsaspect berekend evenals een totaalscore over de kwaliteitsaspecten heen. Daarbij is het laatste aspect, de ontwikkeling van leerlingen, buiten beschouwing gebleven omdat dit op de meeste reboundvoorzieningen niet beoordeeld kon worden. De somscores zijn vergelijkbaar gemaakt door per aspect het aantal voldoende indicatoren te delen door het totaal aantal indicatoren. Bij ieder aspect en bij de totaalscore is de minimale score op deze manier 0 en de maximale score 1. Tabel 4.10a geeft een overzicht van de gemiddelde scores en de feitelijk behaalde minima en maxima.

Tabel 4.10a Gemiddelde totaalscore en somscores per kwaliteitsaspect (n=21 reboundvoorzieningen)

Kwaliteitsaspect	Feitelijk minimum	Feitelijk maximum	Gemiddelde
Totaalscore over zeven kwaliteitsaspecten	.58	.98	.77
Scores op afzonderlijke aspecten:			
Pedagogisch-didactisch handelen	.40	1	.87
Actieve rol leerlingen	.33	1	.87
Veiligheid	.57	1	.82
Tijd	.20	1	.80
Aanbod	.25	1	.74
Aanpak	.33	1	.73
Kwaliteitszorg	0	1	.66

Uit de totaalscore blijkt dat de gemiddelde rebound op ongeveer driekwart van de indicatoren als voldoende is beoordeeld. De verschillen tussen de rebounds zijn echter aanzienlijk: de laagst scorende rebound heeft op ongeveer de helft van de indicatoren een voldoende beoordeling gekregen, de hoogst scorende rebound op praktisch alle indicatoren.

Gemiddeld genomen scoren de reboundvoorzieningen het hoogste op de aspecten pedagogisch-didactisch handelen, de actieve rol van leerlingen, de sociale veiligheid en de ondervijstijd. Ten aanzien van het aanbod en de aanpak zijn er meer problemen en dat geldt in nog sterkere mate voor de kwaliteitszorg, die van alle aspecten het minst positief is beoordeeld. Op alle aspecten verschillen de reboundvoorzieningen sterk van elkaar. Bij ieder aspect is het verschil tussen het feitelijk waargenomen minimum en het maximum aanzienlijk, zeker bij de kwaliteitszorg waar sommige rebounds op geen van de indicatoren een voldoende beoordeling kreeg terwijl andere rebounds op alle indicatoren als voldoende beoordeeld zijn.

Nagegaan is of de kwaliteit van reboundvoorzieningen samenhangt met enkele algemene kenmerken, namelijk de voorgeschiedenis van de rebound, de startdatum, de omvang en de plaats waarin de reboundvoorziening ligt. Er zijn alleen significante verschillen op enkele kwaliteitsaspecten tussen reboundvoorzieningen met een voorgeschiedenis als time-outvoorziening of spijbelopvangproject en reboundvoorzieningen zonder zo'n voorgeschiedenis (tabel 4.10b).

Tabel 4.10b Significante verschillen tussen reboundvoorzieningen met een voorgeschiedenis (als time-outvoorziening of spijbelopvangproject) en zonder voorgeschiedenis (n=21 reboundvoorzieningen)

Gemiddelde score op kwaliteitsaspect	Rebounds met geschiedenis (n=10)	Rebounds zonder geschiedenis (n=11)
Kwaliteitszorg	.78	.54
Aanbod	.63	.84
Sociale veiligheid	.76	.88

De kwaliteitszorg is in de rebounds met een voorgeschiedenis significant gunstiger beoordeeld dan in de rebounds zonder voorgeschiedenis als time-out of spijbelopvangproject. De langer bestaande rebounds zijn blijkbaar beter in staat zich voor hun kwaliteit te verantwoorden. De kwaliteit van het aanbod is daarentegen gunstiger beoordeeld in de rebounds zonder voorgeschiedenis. Het is mogelijk dat de oudere

rebounds van oudsher sneller geneigd zijn de problemen wat het aanbod betreft op zich te nemen als scholen het laten afweten, terwijl de nieuwere rebounds meteen tot duidelijke afspraken met scholen proberen te komen. Dat ook het beleid rond de sociale veiligheid in nieuwere rebounds beter beoordeeld is, kan mogelijk komen doordat de nieuwere rebounds over de hele linie actiever bezig zijn met beleidsontwikkeling dan de oudere.

Op de totaalscore over zeven kwaliteitsaspecten verschillen de oudere en nieuwere, de grotere en de kleinere, de stedelijke en minder stedelijke rebounds niet significant van elkaar.

5 Conclusies

Dit hoofdstuk staat eerst stil bij de sterke en zwakke punten van de reboundvoorzieningen. Vervolgens wordt beschreven welke consequenties de zwakke punten hebben voor leerlingen en wordt aandacht besteed aan de effectiviteit van reboundvoorzieningen. Ten slotte komt de toekomst van het toezicht op de voorzieningen aan de orde.

5.1 Sterke en zwakke punten van reboundvoorzieningen

Uit de beoordelingen van inspecteurs blijkt dat de sterke punten van de reboundvoorzieningen vooral in de pedagogische sfeer liggen en voor een klein deel ook in de voorwaardelijke sfeer. De reboundvoorzieningen slagen er duidelijk in een groep leerlingen die in het regulier onderwijs in de problemen is geraakt weer te motiveren om naar school te komen, hen zelfvertrouwen en een gevoel van veiligheid te geven en hun ouders te betrekken bij de ontwikkeling van hun kinderen. Ook zetten de voorzieningen zich nadrukkelijk in om leerlingen op een zorgvuldige manier uit te laten stromen en zoeken ze samenwerking met anderen in hun omgeving waar dat wenselijk en nodig lijkt.

Op meer dan driekwart van de reboundvoorzieningen is een aantal belangrijke bouwstenen van de kwaliteitszorg, het aanbod, het gebruik van de onderwijstijd, het pedagogisch-didactisch handelen, de actieve rol van leerlingen, de sociale veiligheid en de aanpak van leerlingen tijdens hun verblijf overwegend in orde. Voor de leerlingen die van de voorzieningen gebruik maken, zijn deze bouwstenen van groot belang.

Op een kwart tot de helft van de reboundvoorzieningen zijn verbeteringen nodig in de beleidsvorming op het gebied van kwaliteitszorg en sociale veiligheid. Naar waarschijnlijkheid zullen de meeste samenwerkingsverbanden die de rebounds aansturen daar de komende jaren werk van maken. Er zijn echter ook verbeteringen nodig die lastiger te realiseren zijn, maar die des te nodiger zijn omdat ze het verblijf van de leerling in de rebound direct beïnvloeden. Het gaat hierbij om de soms ernstige problemen rond het cognitieve aanbod en de moeizame samenwerking met scholen die leerlingen aanleveren, de vaak geringe afstemming van het didactisch handelen op individuele leerlingen en het gebrek aan heldere criteria voor in- en terugstroom. Op meer dan de helft van de reboundvoorzieningen is verder de ontwikkeling van leerlingen op de korte en lange termijn nog niet in kaart gebracht, zijn er problemen met het realiseren van voldoende onderwijstijd en werken school en rebound niet samen bij het opstellen van een handelingsplan.

Wat de potentiële succesfactoren uit de literatuur betreft (zie hoofdstuk 2), beantwoorden de meeste rebounds aan het zorgen voor een kleine setting, de aandacht voor sociaalemotionele ontwikkeling, leerlingen zelf verantwoording laten dragen, zorgen voor een zorgvuldige overstap van rebound naar school en waar nodig het hele gezin steunen. Minder overtuigend zijn de rebounds op punten als het hanteren van een strakke toeleidingsprocedure, de aandacht voor cognitief presteren en effectieve instructie en de evaluatie van eigen activiteiten met het oog op bedeneerde verbeteringen.

In vergelijking met de situatie in de vroegere time-outvoorzieningen (zie hoofdstuk 2) lijken de rebounds een aantal problemen te hebben opgelost of te voorkomen. Het personeel is beter op zijn taken voorbereid, de verblijfsduur wordt strenger gehandhaafd en is daardoor korter geworden, rebounds beschikken over programma's voor gedragsmatige ontwikkeling van leerlingen en er is meer aandacht voor een zorgvuldige, eventueel gefaseerde terugplaatsing van leerlingen.

Helaas zijn ook veel problemen die al in de time-outvoorzieningen gesignaleerd werden opnieuw weer duidelijk herkenbaar in de reboundvoorzieningen. Het gaat om het ontbreken van heldere criteria voor het afgrenzen van de doelgroep van de voorziening, onvoldoende betrokkenheid van de scholen bij het opstellen van een handelingsplan en het verzorgen van het onderwijsaanbod, onvoldoende geprogrammeerde onderwijstijd en onvoldoende bereidheid van scholen om leerlingen terug te nemen. De volgende paragraaf gaat nader op deze aanhoudende problemen in.

5.2 Consequenties voor leerlingen

Criteria voor in- en terugstroom

Voor leerlingen kan het gebrek aan duidelijke criteria voor in- en terugstroom betekenen dat ze ten onrechte in de reboundvoorziening instromen of dat niemand precies weet welke doelen moeten zijn bereikt voordat ze weer kunnen uitstromen. Tussen rebounds bestaan verschillen in groepen leerlingen die ze toelaten (zie ook Kuyvenhoven, 2007, die tot eenzelfde constatering komt op basis van een analyse van plannen van samenwerkingsverbanden). Daar zitten soms ook leerlingen bij die formeel niet vallen onder de doelgroep die in de landelijke regeling is beoogd, zoals leerlingen die geen veiligheidsproblemen op school hebben veroorzaakt, leerlingen met een indicatie voor cluster 4 en leerlingen die rechtstreeks uit het basisonderwijs komen. De beschrijving van Kuyvenhoven (2007) van de problemen van leerlingen die ten grondslag liggen aan de instroom in rebounds (zie hoofdstuk 2), doet soms ook de vraag rijzen of dit nu in alle gevallen wel de veiligheidsproblemen zijn die bedoeld worden in de Regeling reboundvoorzieningen (OCW, 2006).

Maar ook als de criteria op zich wel helder zijn, komen er soms leerlingen binnen die misschien niet in een rebound thuishoren. Sommige rebounds hebben de indruk dat scholen tamelijk gemakkelijk leerlingen verwijzen waar ze zelf, om uiteenlopende redenen, niet veel meer mee kunnen zonder dat deze leerlingen nu echt voldoen aan de eigen criteria voor toelating.

De grenzen met de doelgroepen voor Herstart en Op de Rails zijn verder niet overall duidelijk gespecificeerd en voor personeel op de werkvloer ook lang niet altijd herkenbaar, terwijl de indeling voor een leerling in een bepaald project grote gevolgen kan hebben. Zo betekent plaatsing in Op de Rails een veel langere onderbreking van de reguliere schoolloopbaan (een jaar) dan plaatsing in een rebound of in Herstart (een paar maanden). Ook stromen leerlingen uit Herstart en Op de Rails uiteindelijk veel vaker door naar het speciaal onderwijs dan reboundleerlingen.

De trajecten die leerlingen, eenmaal buiten het reguliere onderwijs aangekomen, daar afleggen kunnen door stapeling steeds langer worden. Het komt bijvoorbeeld voor dat leerlingen uit de rebound uitstromen naar Op de Rails, maar het komt ook voor dat leerlingen na een periode in Herstart of Op de Rails instromen in een reboundvoorziening (Van Veen, Van der Steenhoven & Kuyvenhoven, 2007). De inspectie heeft geconstateerd dat vergelijkbare bewegingen bestaan tussen rebound

en opdc: leerlingen die vanuit het opdc in de rebound komen en van daar uit naar het regulier onderwijs gaan, maar ook leerlingen die vanuit het regulier onderwijs de rebound inkomen en vervolgens naar een opdc verdwijnen. Het is de vraag in hoeverre een dergelijke stapeling van trajecten het voor leerlingen uiteindelijk moeilijker maakt in het reguliere onderwijs terug te keren.

Samenwerking rebound en scholen

Rebounds verschillen sterk in de mate waarin ze er in slagen de samenwerking met scholen die leerlingen doorverwijzen goed te regelen. Sommige rebounds stellen veel hardere eisen aan scholen (zoals een volledig dossier, een volledig leerstofpakket, betrokkenheid tijdens het verblijf van de leerling en de bereidheid de leerling terug te nemen) dan andere. Het samenwerkingsverband kan hierin overigens een sturende rol vervullen, maar doet dit, volgens het personeel van rebounds, niet altijd vanzelfsprekend. Scholen nemen niet altijd hun verantwoordelijkheid voor het mede opstellen van een handelingsplan, het verzorgen van het cognitieve aanbod en het bijtijds en volledig aanleveren en nakijken van toetsen.

Voor leerlingen kan de gebrekkige samenwerking betekenen dat ze onnodig aan een nieuwe fase van diagnostiek worden onderworpen, dat ze niet beschikken over een adequaat cognitief aanbod en dat ze niet op tijd feedback krijgen over hun vorderingen. Voor leerlingen die toch al op de een of andere manier in de problemen zijn gekomen in hun schoolloopbaan en voor wie het juist de bedoeling is dat ze die schoolloopbaan wel afmaken, is dit een uitermate ongewenste situatie. Het sterke punt van de rebounds, de goede pedagogische setting, kan uiteindelijk zelfs ondergraven worden door het ontbreken van een didactische setting van voldoende kwaliteit.

Onderwijstijd

De inspectie acht het van groot belang dat reboundvoorzieningen voldoende onderwijstijd inplannen en realiseren. De verschillen tussen rebounds zijn groot op dit punt. Er zijn rebounds waar leerlingen bijna 40 uur per week aanwezig zijn, maar ook rebounds waar alleen een ochtendprogramma wordt gedraaid. Het cognitieve aanbod voor leerlingen in rebounds staat altijd enigszins onder druk, omdat er vanzelfsprekend ook de nodige tijd vrijgemaakt moet worden voor het sociaalemotionele aanbod. Dat maakt het des te noodzakelijker dat in totaliteit voldoende uren beschikbaar zijn. De stagnatie die leerlingen al opgelopen hebben in hun schoolloopbaan mag zeker niet vergroot worden door een inadequate tijdsprogrammering van de reboundvoorziening zelf.

Expliciete aandacht voor de cognitieve ontwikkeling

De problemen rond de samenwerking met scholen en de onderwijstijd zorgen er voor dat de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in gevaar komt. Dat gevaar wordt nog vergroot door het gegeven dat rebounds hun taken vooralsnog sterker pedagogisch opvatten en weten in te vullen dan didactisch. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de geringe aandacht voor de cognitieve ontwikkeling in handelingsplannen voor leerlingen in vergelijking met de aandacht voor de sociaalemotionele ontwikkeling. Relatief weinig aandacht voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met problemen is overigens niet specifiek voor rebounds, maar komt ook vaak naar voren in het speciaal onderwijs (Onderwijsverslag, 2008) en in het leerwegondersteunend onderwijs (Hilbers, 2006).

De inspectie acht het noodzakelijk dat de rebounds hun aandacht niet eenzijdig op de sociaalemotionele ontwikkeling van leerlingen richten. Juist omdat een snelle terugkeer in het regulier onderwijs wordt beoogd is het belangrijk om tijdens het verblijf in de rebound ook cognitieve achterstanden weg te werken of deze op zijn minst in geen geval groter te laten worden. Op dit moment lijkt deze taak van rebounds nog onvoldoende aandacht te krijgen.

5.3 Effectiviteit van reboundvoorzieningen

In hoeverre de reboundvoorzieningen hun doel bereiken, dat wil zeggen zoveel mogelijk leerlingen in enkele maanden tijd terugplaatsen in het regulier voortgezet onderwijs, is op basis van de 21 bezochte voorzieningen niet vast te stellen. De benodigde gegevens ontbreken vooralsnog te vaak. Wel is uit de schaarse gegevens duidelijk geworden dat voorzieningen sterk van elkaar kunnen verschillen in hun effecten: de ene rebound plaatst bijna alle leerlingen terug op de school van herkomst, de andere slechts een enkele leerling.

Andere bronnen (Van Veen, Van der Steenhoven & Kuyvenhoven, 2007) wijzen uit dat reboundvoorzieningen er in doorsnee in slagen rond de 60 procent van de leerlingen terug te plaatsen en van deze groep gaat iets meer dan de helft terug naar de eigen school. De andere leerlingen gaan naar een andere school in of buiten het samenwerkingsverband of stromen door naar een roc. Ongeveer 40 procent van de leerlingen stroomt uit naar het speciaal onderwijs (cluster 4) of naar een project als Op de Rails. Deze gegevens maken duidelijk dat de rebounds een aanzienlijke groep leerlingen weten te behouden voor het regulier onderwijs, maar dat dit gewenste effect zeker niet vanzelfsprekend in (bijna) alle gevallen optreedt.

Effecten op de langere termijn zijn landelijk nog niet in kaart gebracht. Het is daardoor dus niet duidelijk of leerlingen na de rebound zonder verdere moeilijkheden hun schoolloopbaan voortzetten, dan wel of ze na enige tijd toch weer opnieuw in de problemen komen. Dat dit kan gebeuren, is de inspectie gebleken in de pilot van 2006, waar in een enkele rebound geconstateerd werd dat er van draaideur-effecten bij sommige leerlingen sprake was. Ook ervaringen uit vroegere time-outprojecten wijzen uit dat een korte periode buiten het regulier onderwijs niet vanzelfsprekend garandeert dat daarna een succesvolle schoolloopbaan wordt afgerond (zie hoofdstuk 2).

Hoewel de rebounds in zekere mate effectief lijken, is moeilijk te zeggen of ze ook voldoende efficiënt werken. Zo is niet goed te schatten hoeveel schade leerlingen lijden door de problematische samenwerking tussen scholen en rebounds, met alle gevolgen van dien voor de kwaliteit van het aanbod: als leerlingen stagnatie oplopen en moeten doubleren, is het de vraag wat dat voor gevolgen heeft voor hun motivatie en hun verdere schoolloopbaan. Uit de time-outvoorzieningen is bekend dat leerlingen soms na hun terugkeer in het onderwijs afstroomden of moesten doubleren; het is mogelijk dat dit nu ook leerlingen na hun reboundperiode overkomt. Evenmin is helder hoe vaak leerlingen nadelig beïnvloed worden door het soms onderbevoegde personeel in de rebounds (dat geldt vooral voor havo- en vwo-leerlingen uit de bovenbouw) of door het soms ernstige gebrek aan onderwijstijd. De inspectie heeft in het huidig onderzoek en in de pilot van 2006 van leerlingen succesverhalen gehoord, bijvoorbeeld over het inlopen van leerachterstanden omdat de leerling in kwestie zich eindelijk goed kon concentreren. Maar er

zijn ook negatieve verhalen, zoals van een leerling die voor het centraal examen van het vmbo stond, maar waar de rebound er niet bijtijds in slaagde de formaliteiten in orde te maken zodat deze leerling geen examen kon doen.

5.4 Vervolg op dit onderzoek

Verder toezicht op reboundvoorzieningen kan twee vormen aannemen: als afzonderlijk toezicht op de voorzieningen, zoals in dit rapport is beschreven, of als onderdeel van integraal toezicht op de samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs.

In het eerste geval is het huidige waarderingskader in principe geschikt om mee verder te werken. Wel zou de werkwijze meer gelijk moeten worden getrokken met de belangrijkste principes van het nieuwe toezicht op scholen. Dat houdt in dat risico-indicatoren (bij voorkeur over de effectiviteit van de voorzieningen) ontwikkeld zouden moeten worden om te kunnen bepalen welke reboundvoorzieningen meer toezicht nodig hebben dan andere. Ook zouden normindicatoren moeten worden benoemd, met behulp waarvan reboundvoorzieningen als 'zeer zwak' of 'zwak/risicovol' kunnen worden beoordeeld.

In het tweede geval wordt toezicht op rebounds een onderdeel van een integrale toezichtsbenadering voor samenwerkingsverbanden. In zo'n benadering is het mogelijk om in samenhang ook toezicht op projecten als Herstart en Op de Rails uit te oefenen, op de leerlingenzorg en de zorgadviesteam in scholen en op de opvang van leerlingen met leerlinggebonden financiering in reguliere scholen. Dergelijke activiteiten zijn of worden tot nu toe alleen in de vorm van losstaande thematische onderzoeken door de inspectie uitgevoerd. Gezien de ontwikkelingen rond passend onderwijs ligt een integrale benadering voor de hand.

Voor een goede evaluatie van de reboundvoorzieningen is het nodig dat er landelijk onderzoek komt naar de effecten op leerlingen op de korte en de langere termijn. Bij de effecten op de korte termijn gaat het om de mate waarin rebounds er in slagen leerlingen binnen een aantal maanden terug te plaatsen in het regulier onderwijs, op het onderwijsniveau dat ze hadden voordat ze in de rebound terecht kwamen. Ook ongewenste effecten (afstromen, doubleren, naar het speciaal onderwijs vertrekken, naar een ander project doorstromen) moeten beter in beeld worden gebracht dan tot nu toe gebeurd is. Bij de effecten op de langere termijn gaat het er om te bepalen hoeveel leerlingen na een verblijf in de rebound verder zonder noemenswaardige problemen hun schoolloopbaan voortzetten en succesvol afronden. Omdat de meeste leerlingen in de rebounds in het tweede of derde leerjaar van het voortgezet onderwijs zitten, zouden hun schoolloopbanen minstens twee of drie jaar moeten worden gevolgd. Alleen dan is goed te zien of verdere problemen zijn uitgebleven.

Literatuur

Boin, A. (2007). *Een nieuwe kans om te scoren. Verhalen uit de Rebound Midden-Brabant*. Tilburg: Regionaal Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs Midden-Brabant.

Douma, L. (2006). Ontdooien bij de rebound. Naar school gaan moet weer leuk worden. *Onderwijsblad*, 4, februari 2006.

Dynarski, M. (2000). *Making do with less: Interpreting the evidence from recent federal evaluations of dropout-prevention programs*. Harvard University: Conference Paper for the conference on Dropouts: Implications and findings.

Dynarski, M., & Gleason, P. (2002). How can we help? What we have learned from recent federal dropout prevention evaluations. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 7(1), 43-69.

Fashola, O., & Slavin, R. (1998). Effective dropout prevention and college attendance programs for students placed at risk. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 3, 159-183.

Fitzsimons Hughes, A., & Adera, B. (2007). Education and day treatment opportunities in schools: Strategies that work. *Preventing School Failure*, 51(1), 26-30.

Franklin, C., Streeter, C.L., Kim, J.S., & Tripodi, S.J. (2007). The effectiveness of a solution-focused, public alternative school for dropout prevention and retrieval. *Children & School*, 29(3), 133-144.

Hammond, C., Linton, D., Smink, J., & Drew, S. (2007). *Dropout risk factors and exemplary programs*. Clemson: National Dropout Prevention Center/Network.

Hilbers, G. (2006). *Leerlingenzorg in het leerwegondersteunend onderwijs en in het primair onderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit.

Inspectie van het Onderwijs (1999). *Onderwijsverslag over het jaar 1998*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2001). *Onderwijsverslag over het jaar 2000*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2005). *Onderwijsverslag 2003/2004*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2008). *De Staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2006/2007*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Kuyvenhoven, T.D. (2007). *Reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs. Een analyse van de maatregel en de uitwerking ervan in de praktijk*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Lever, N., Sander, M.A., Lombardo, S., Randall, C., Axelrod, J., Rubenstein, M., & Weist, M.D. (2004). A drop-out prevention program for high-risk inner-city youth. *Behavior Modification*, 28(4), 513-527.

LCOJ (2004). *Time-uitvoorzieningen in het voortgezet onderwijs. Enkele bevindingen uit een korte inventarisatie*. Utrecht: LCOJ (interne notitie).

Messing, C., Kuyvenhoven, T., & Veen, D. van (2006). *Praktijkvoorbeelden. Reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Messing, C., Veen, D. van, & Wienke, D. (2004). *Evaluatierapport Time out-voorzieningen in het voortgezet onderwijs in Amsterdam*. Utrecht: NIZW/LCOJ.

Messing, C., Wienke, D., & Veen, D. van (2006). *TOV: van opvang- naar reboundvoorziening? Een evaluatieonderzoek van de Tijdelijke Opvang Voortijdige schoolverlaters te Utrecht*. Utrecht: NIZW/LCOJ.

Mueller, D., Giacomazzi, A., & Stoddard, C. (2006). Dealing with chronic absenteeism and its related consequences: The process and short-term effects of a diversionary juvenile court intervention. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 11(2), 199-219.

OCW (2004). *Plan van aanpak Veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Den Haag: SDU (Tweede Kamerstuk 29240, nr. 5, vergaderjaar 2003-2004).

OCW (2006). Regeling regionaal zorgbudget, subsidie regionale verwijzingscommissies voortgezet onderwijs 2006 en reboundvoorzieningen. *Staatscourant*, 29 maart 2006, nr. 63, p. 23.

Prevatt, F., & Kelly, F.D. (2003). Dropping out of school: A review of intervention programs. *Journal of School Psychology*, 41, 377-395.

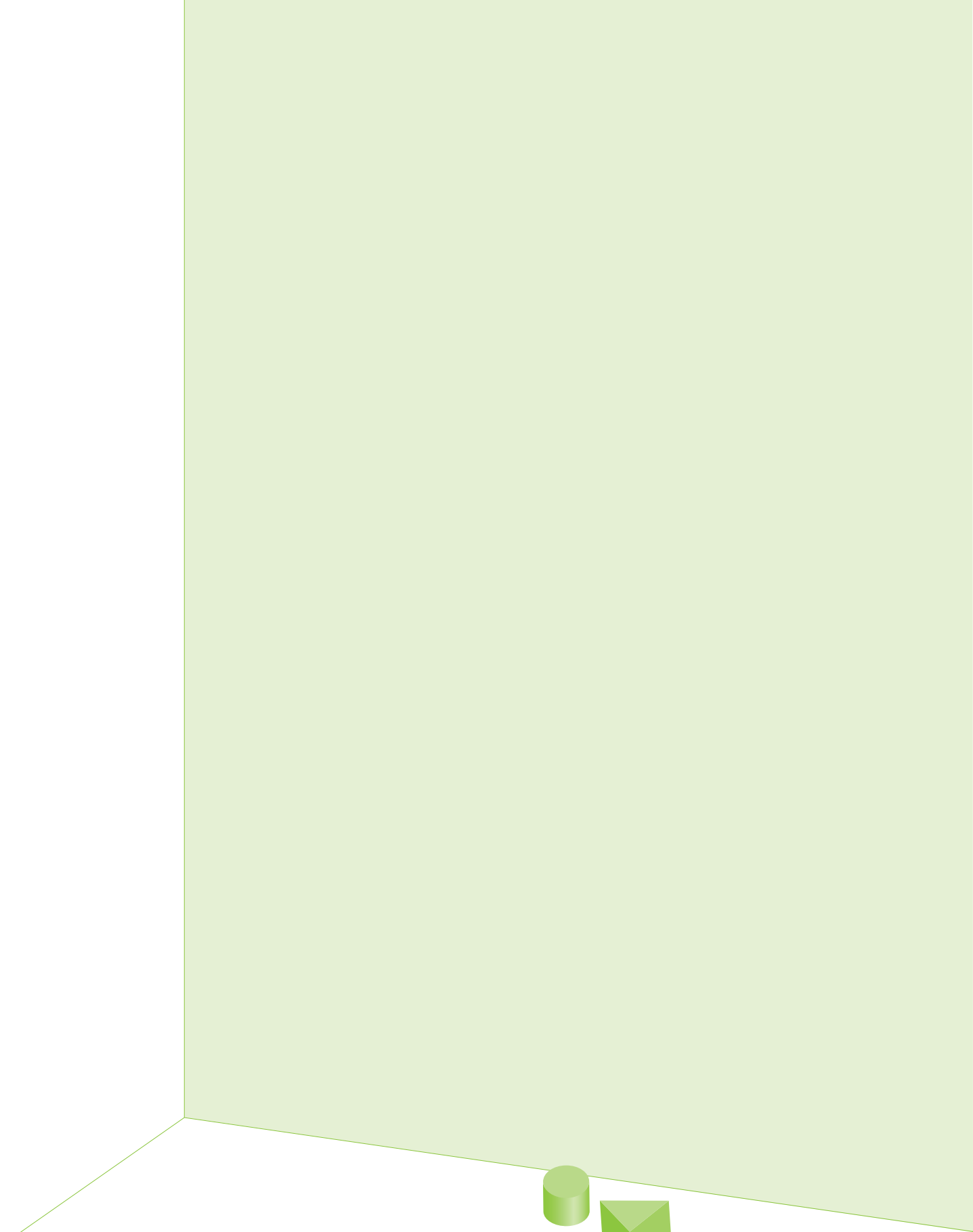
Van Acker, R. (2007). Antisocial, aggressive, and violent behavior in children and adolescents within alternative education settings: Prevention and intervention. *Preventing School Failure*, 51(2), 5-12.

Veen, D. van, Steenhoven, P. van der, & Kuijvenhoven, T. (2007). *Reboundvoorzieningen voortgezet onderwijs. Onderzoeksbevindingen en analyse van programma's (LCOJ-Monitor 2006)*. Utrecht: NJI.

Veen, D. van, & Wienke, D. (2005). *Handreiking reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Welther, L. (2007). Leren niet overal een probleem van te maken. *Didaktief*, 37(9), 32-33.

Williams, K. (2002). Determining the effectiveness of anger management training and curricular infusion at an alternative school for students expelled for weapons. *Urban Education*, 37(1), 59-76.

Bijlage I

Reboundregeling 2006

Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 19 maart 2006, nr. VO/S&O-2006/11318, tot vaststelling van het regionaal zorgbudget en de subsidie voor RVC's in 2006 en houdende regels met betrekking tot subsidiëring van reboundvoorzieningen (Regeling regionaal zorgbudget, subsidie regionale verwijzingscommissies voortgezet onderwijs 2006 en reboundvoorzieningen)

Artikel 4. Doel aanvullende bekostiging Swv's VO

1. Deze regeling voorziet in de tegemoetkoming in de kosten van het Swv-VO om een reboundvoorziening te realiseren.
2. Aan het Swv-VO wordt via het bevoegd gezag van de kassierschool een aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening toegekend om:
 - a. te stimuleren dat scholen met andere scholen in het Swv-VO als onderdeel van de totale zorg voor leerlingen in het Swv-VO, reboundvoorzieningen inrichten voor die leerlingen in het voortgezet onderwijs die wegens gedragsproblemen de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloeden en die een grens hebben overschreden of dreigen te overschrijden en daardoor tijdelijk niet meer te handhaven zijn binnen de school;
 - b. criteria op te stellen betreffende de toeleiding, de inhoud van het traject en de terugplaatsing;
 - c. een niet vrijblijvende kans te bieden aan de leerling om zijn schoolloopbaan te kunnen vervolgen;
 - d. een inspanningsverplichting aan te gaan om de leerling na afloop van zijn verblijf van enkele maanden in een reboundvoorziening zijn schoolloopbaan te kunnen laten vervolgen. Het bevoegd gezag van de school waar de leerling staat ingeschreven, blijft gedurende de plaatsing in een reboundvoorziening verantwoordelijk voor het onderwijs aan de leerling;
 - e. via een samenhangende aanpak te garanderen dat een leerling een passende onderwijsplek krijgt; daartoe wordt samengewerkt met in ieder geval REC's en gemeenten, en
 - f. te komen tot een aanpak voor een leerling die aansluit bij de aanpak van de desbetreffende leerling in het basisonderwijs of het speciaal basisonderwijs. Het Swv-VO voert daartoe overleg met betrokken samenwerkingsverbanden WSNS.

Artikel 5. Bedrag aanvullende bekostiging

1. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt per Swv-VO jaarlijks vastgesteld op basis van het aantal bekostigde leerlingen dat op 1 oktober voorafgaand aan het kalenderjaar is vermeld op de overzichten, bedoeld in artikel 14a, eerste lid, van het Bekostigingsbesluit W.V.O. De hoogte van de aanvullende bekostiging wordt berekend door het bedrag per leerling te vermenigvuldigen met het aantal leerlingen dat is ingeschreven voor het derde en

- vierde leerjaar bij de scholen in het Swv-VO.
2. De hoogte van het bedrag per leerling voor de berekening van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt jaarlijks bij ministeriële regeling vastgesteld.

Artikel 6. Verstrekking aanvullende bekostiging

1. Het bevoegd gezag van de kassierschool ontvangt de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening zonder voorafgaande aanvraagprocedure.
2. Het bevoegd gezag van de kassierschool ontvangt jaarlijks voor 1 april een beschikking omtrent de verstrekking van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening.
3. De betaling van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening vindt jaarlijks in twee gelijke termijnen plaats.

Artikel 7. Financiële verantwoording

1. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt verstrekt als tegemoetkoming in de uitgaven die zijn verbonden aan reboundvoorzieningen die al zijn getroffen en nog getroffen worden. Verrekening van eventuele niet bestede middelen of overschotten vindt niet plaats.
2. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt herkenbaar opgenomen als baten in de jaarrekening van de kassierschool. De lasten worden verantwoord binnen de daartoe bestemde posten in de jaarrekening.
3. De verklaring van de accountant omvat tevens een oordeel over de rechtmatige besteding van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening.

Artikel 8. Inhoudelijke verantwoording via zorgplan en evaluatieve voortgangsrapportage

1. De inhoudelijke verantwoording vindt plaats in het zorgplan en de evaluatieve voortgangsrapportage.
2. Het zorgplan vermeldt voor een reboundvoorziening in ieder geval de omvang en de samenstelling van de beoogde doelgroep en de streefdoelen voor de in artikel 4, onderdelen a tot en met f, genoemde beleidsdoelen.
3. De evaluatieve voortgangsrapportage vermeldt voor een reboundvoorziening in ieder geval omvang en samenstelling van de uiteindelijk bereikte doelgroep en de bereikte resultaten ten aanzien van de in artikel 4, onderdelen a tot en met f, genoemde beleidsdoelen.

Artikel 9. Beleidsevaluatie

De Swv-VO verlenen medewerking aan de inhoudelijke evaluatie door de minister.

Artikel 10. Bedrag aanvullende bekostiging in 2006

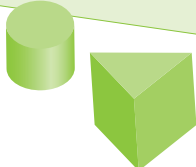
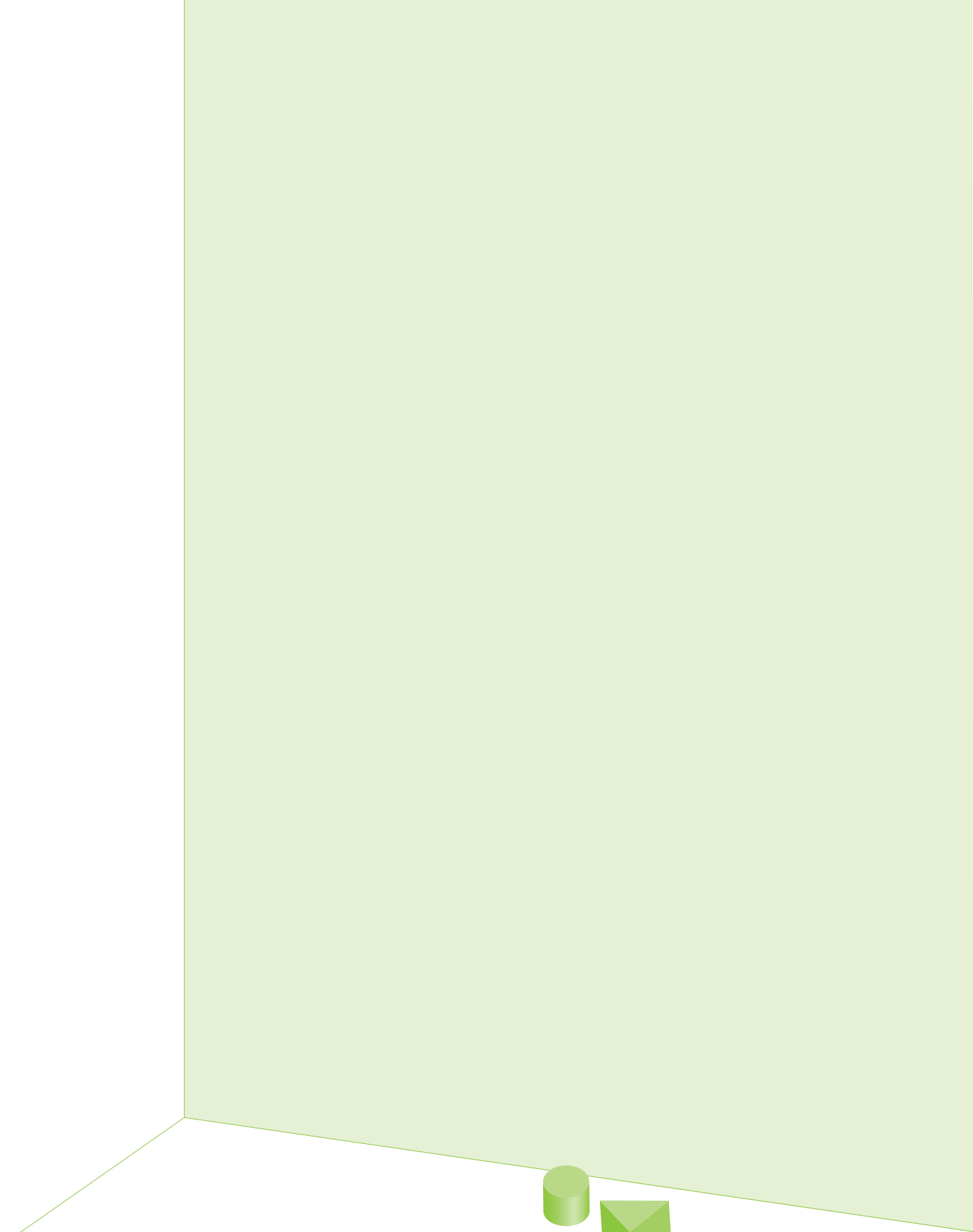
De hoogte van het bedrag per leerling voor de berekening van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening, bedoeld in artikel 5, tweede lid, bedraagt in 2006 € 85,-.

Artikel 11. Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst.

Artikel 12. Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als: Regeling regionaal zorgbudget, subsidie regionale verwijzingscommissies voortgezet onderwijs en reboundvoorzieningen.

Bijlage II

Waarderingskader reboundvoorzieningen

Kwaliteitsaspect 1: Kwaliteitszorg

Het samenwerkingsverband zorgt systematisch voor behoud en verbetering van de kwaliteit van onderwijs en begeleiding in de reboundvoorziening.

Het samenwerkingsverband stuurt de kwaliteitszorg aan.

De reboundvoorziening valt onder de verantwoordelijkheid van het samenwerkingsverband. In uitvoerende zin zal de kwaliteitszorg belegd zijn bij de leiding van de reboundvoorziening, maar de verantwoordelijkheid van het samenwerkingsverband moet duidelijk blijken. Partners in het samenwerkingsverband moeten deze verantwoordelijkheid kennen en gezamenlijk dragen.

Er is sprake van aantoonbare initiatieven om de zorg voor de kwaliteit, inclusief de verbeteractiviteiten, onder alle geledingen te bevorderen. De taakstelling, de verantwoordelijkheden en de gewenste effecten voor de diverse activiteiten zijn duidelijk vastgelegd. Er zijn voldoende faciliteiten voor de uitvoering beschikbaar en de voortgang wordt regelmatig gecontroleerd; zo nodig wordt bijgestuurd..

Bij de zorg voor kwaliteit zijn medewerkers, directie, leerlingen, ouders en (partners in) het samenwerkingsverband betrokken.

Leraren en ondersteunend personeel worden systematisch betrokken bij de opstelling van beleid en de uitvoering van plannen. Leraren, ondersteunend personeel en leerlingen worden systematisch betrokken bij de evaluatie van het onderwijsleerproces, de begeleiding en de opbrengsten. Leraren, ondersteunend personeel en leiding evalueren hun specifieke taak daarbij, ouders en partners in het samenwerkingsverband (waaronder de toeleverende scholen) evalueren de reboundvoorziening en haar ontwikkeling als geheel.

Er zijn streefdoelen geformuleerd voor de reboundvoorziening (capaciteit, doelgroep, programma, werkwijzen, resultaten).

De concrete keuzes die binnen de kwaliteitszorg zijn gemaakt bijvoorbeeld wat betreft de doelen, de verbeteractiviteiten en de inzet van instrumenten voor de zelfevaluatie zijn aantoonbaar gerelateerd aan uitgangspunten en algemene doelstellingen die voortvloeien uit de geformuleerde visie. De doelen zijn smart geformuleerd.

Medewerkers van de reboundvoorziening beschikken over noodzakelijke competenties en kwalificaties.

De leiding zorgt ervoor dat de competenties en kwalificaties van de medewerkers aansluiten op de specifieke hulpvragen van de leerlingen. Dit betekent dat in de reboundvoorziening in ieder geval in het team medewerkers moeten zijn met een onderwijsbevoegdheid en hbo-opgeleide medewerkers voor de sociaalemotionele en gedragsmatige ontwikkeling van de leerlingen.

Deze medewerkers voldoen aan de eisen gesteld in de wet beroepen in het onderwijs (BIO). Hierbij hoort ook dat medewerkers hun kwaliteiten maximaal willen inzetten voor de reboundvoorziening, zich willen verbeteren en met en van elkaar

willen leren. Zij voelen zich verantwoordelijk voor en betrokken bij het geheel. Zij zijn zich bewust van de sterke en zwakke kanten van de organisatie. Zij geven elkaar op constructieve wijze feedback en spreken elkaar aan op het nakomen van afspraken. Er is een beleid wat betreft coaching. Er dienen voldoende overlegmomenten te zijn. Het overleg is gericht op kwaliteitsverbetering, biedt ruimte voor reflectie op inhoudelijke en organisatorische zaken en houdt rekening met de verschillende taken en verantwoordelijkheden.

De reboundvoorziening stelt jaarlijks een evaluatieve voortgangsrapportage op als verantwoording over de gerealiseerde kwaliteit aan aantoonbaar benoemde belanghebbenden (cf. artikel 8, regeling reboundvoorzieningen).

De reboundvoorziening communiceert daadwerkelijk met de verscheidene belanghebbenden (ouders, leerlingen, partners in het samenwerkingsverband, ketenpartners) over de kwaliteit van onderwijs en begeleiding, alsmede over de effecten van de verbeteractiviteiten. De informatie moet transparant, actueel en inzichtelijk zijn, alsmede afgestemd op de doelgroep.

De evaluatieve voortgangsrapportage vermeldt de omvang en de samenstelling van de uiteindelijk bereikte doelgroep en de bereikte resultaten ten aanzien van de volgende beleidsdoelen:

- bevorderen dat scholen met andere scholen in het samenwerkingsverband als onderdeel van de totale zorg voor leerlingen reboundvoorzieningen inrichten voor die leerlingen in het voortgezet onderwijs die wegens gedragsproblemen de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloeden en die een grens hebben overschreden of dreigen te overschrijden en daardoor tijdelijk niet meer te handhaven zijn binnen de school;
- criteria opstellen betreffende de toeleiding, de inhoud van het traject en de terugplaatsing;
- een niet vrijblijvende kans bieden aan de leerling om zijn schoolloopbaan te kunnen vervolgen;
- een inspanningsverplichting aangaan om de leerling na afloop van zijn verblijf van enkele maanden in een reboundvoorziening zijn schoolloopbaan te kunnen laten vervolgen; het bevoegd gezag van de school waar de leerling staat ingeschreven, blijft daarbij gedurende de plaatsing in een reboundvoorziening verantwoordelijk voor het onderwijs aan de leerling;
- via een samenhangende aanpak garanderen dat een leerling een passende onderwijsplek krijgt; daartoe wordt samengewerkt met in ieder geval REC's en gemeenten;
- komen tot een aanpak voor een leerling die aansluit bij de aanpak van de desbetreffende leerling in het basisonderwijs of het speciaal basisonderwijs; daartoe wordt overleg gevoerd met de samenwerkingsverbanden WSNS.

Kwaliteitsaspect 2: Aanbod

De reboundvoorziening heeft een aanbod dat gericht is op terugplaatsing in het regulier onderwijs of een vervolgtraject.

De reboundvoorziening heeft een adequaat aanbod gericht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen.

De verzamelde gegevens over het actuele proces van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen worden geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een onder-

bouwde planning van het (ortho)pedagogisch en/of therapeutisch handelen (handelingsplanning) gericht op het wegnemen van geconstateerde belemmeringen en/of het opgang brengen van het bij de leerling passend proces van sociaalemotionele ontwikkeling. Hierbij moet gedacht worden aan gedragsverandering, herstel van verhoudingen, verbetering van de leerattitude en eventueel aanvullende maatregelen, bijvoorbeeld de inzet van jeugdzorg.

De reboundvoorziening heeft een adequaat aanbod gericht op de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen.

De verzamelde gegevens over het actuele leerproces van de leerlingen worden geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een beredeneerde keuze in het leerstofaanbod en een duidelijke planning vastgelegd in een handelingsplan. De aanpak is gericht op het wegnemen van geconstateerde belemmeringen, het inhalen van leerachterstanden of het op gang brengen respectievelijk houden van het bij de leerling passend leerproces.

Het aanbod bouwt voort op het aanbod van de verwijzende school.

De reboundvoorziening beschikt voor elke leerling over een document waarin de leerlinggegevens vanuit de toeleverende school zijn overgedragen. Leraren van de reboundvoorziening zijn daarvan op de hoogte en gebruiken de informatie. Het onderwijsprogramma dat de leerling op de toeleverende school volgde, moet zoveel mogelijk gehandhaafd blijven. Voor elke leerling is lesmateriaal beschikbaar dat past bij het niveau en de ontwikkeling van de leerling.

De verantwoordelijkheid voor het cognitieve deel van het aanbod (inclusief toetsing) is in handen van de school waar de leerling is ingeschreven.

De reboundvoorziening heeft afspraken met de school over het onderwijsprogramma, de (momenten van) toetsing en beoordeling en scholen nemen hun verantwoordelijkheid om die afspraken na te komen. Scholen en reboundvoorziening erkennen hun informatieplicht naar elkaar. Het is duidelijk welke personen in de school betrokken zijn, wie waarvoor verantwoordelijk is en wie het gehele proces vanuit de school bewaakt.

Kwaliteitsaspect 3: Tijd

De leerlingen krijgen voldoende tijd om zich het aanbod eigen te maken.

De geplande onderwijstijd voldoet aan de wettelijke vereisten.

De geplande onderwijstijd is de tijd die wordt besteed aan door een docent of onderwijsassistent begeleidde en door de reboundvoorziening gearrangeerde onderwijs- en vormingsactiviteiten. Dit moet zijn vastgelegd in een curriculum of onderwijsprogramma en vervolgens in een rooster of in een vergelijkbare richtlijn. De geplande onderwijstijd voldoet aan de wettelijke minimumnormen voor de totale onderwijstijd, te weten:

- onderbouw vo en derde leerjaar havo/vwo 1.040 klokuren
- bovenbouw vmbo, havo en vwo (m.u.v. examenjaar) 1.000 klokuren
- examenjaar vmbo, havo en vwo 700 klokuren
- praktijkonderwijs (alle leerjaren) 1.000 klokuren

Dit wordt naar rato teruggevoerd naar het betreffende leerjaar van de deelnemer en in relatie gebracht met de aanleverende school. De school kan de keuze in de verdeling naar uren per vak verantwoorden. Tot de onderwijsuren kunnen naast lessen verder gerekend worden: excursies, werkweken onder toezicht of studiebegeleiding onder toezicht. De tijd die voor huiswerk nodig is, valt niet onder contacttijd en is bij deze indicator niet aan de orde.

Omdat leerlingen in een reboundvoorziening in feite een individueel programma volgen, dient uit het rooster of uit andere documenten te blijken dat individuele leerlingen voldoen aan de wettelijke vereisten.

De reboundvoorziening varieert de hoeveelheid tijd afhankelijk van de behoeften van leerlingen.

De reboundvoorziening zorgt er op grond van haar kennis van de leerlingen voor dat er een beredeneerde differentiatie in contacttijd, in studietijd, in studiesnelheid en in begeleidingsaanbod voor individuele leerlingen is. Zowel voor groepen als in individuele gevallen kunnen de volgende differentiatiemogelijkheden in tijd worden onderscheiden:

- Een vrijstellingenbeleid, dan wel een aangepast programma, waarbij tijdsbesteding verschillend is.
- Extra tijd voor studiehulp bij de vakken.
- Bijzondere faciliteiten in tijd voor specifieke leerlingen.

Het ongeoorloofd verzuim van leerlingen is minimaal.

Uit een duidelijk, centraal registratiesysteem blijkt dat het ongeoorloofd verzuim beperkt is (maximaal 1 procent). Dat wil zeggen dat het totale verzuim gemiddeld niet meer is dan 1 procent van de reguliere lestijd (gerekend over een willekeurige periode van vier maanden).

De reboundvoorziening hanteert duidelijke regels inclusief informatie naar ouders en melding bij de leerplichtambtenaar. Bij verzuim vindt er directe actie plaats en is de afhandeling adequaat.

De roosters zijn zodanig sluitend, dat ze zo min mogelijk aanleiding tot verzuim geven. Tevens dient er een sluitend registratie- of verantwoordingsstelsel te zijn dat leerlingen tijdens de geplande uren ook daadwerkelijk aanwezig zijn geweest.

De onderwijstijd wordt efficiënt ingezet.

Leraren zien toe op de naleving van de regels op dit gebied door de leerlingen, bijvoorbeeld door leerlingen die te laat komen hierop aan te spreken. Daarnaast geven zij hun lessen zoveel mogelijk conform het opgestelde lesrooster. De gegeven lessen geven blijk van een goed en efficiënt klassenmanagement, waarbinnen de lestijd ook wordt besteed aan het lesdoel, er weinig tijd verloren gaat aan organisatorische aspecten, er nauwelijks tijd verloren gaat door ordeverstoringen en leerlingen niet onnodig lang hoeven te wachten op instructie en/of het kunnen uitvoeren van opdrachten.

De verblijfsduur in de reboundvoorziening is gelimiteerd.

Er dient duidelijk sprake te zijn van tijdelijke opvang, gericht op terugkeer. In de regeling reboundvoorziening wordt gesproken over een periode van enkele maanden. Een verblijf dient niet langer dan vijf maanden te duren.

Kwaliteitsaspect 4: Pedagogisch-didactisch handelen

Het pedagogisch-didactisch handelen van de leraren ondersteunt het leerproces.

De leraren bevorderen het zelfvertrouwen van de leerlingen.

De leraren geven blijk van positieve verwachtingen van de leerlingen, betrekken alle leerlingen bij de les en geven positieve feedback. De leraren geven blijk van belangstelling voor wat leerlingen te zeggen hebben, laten hen uitspreken en honoreren hun inbreng in de les. Zij markeren succeservaringen, keuren niet meteen foute antwoorden af en leggen de nadruk op wat goed gaat tijdens het leerproces.

De leraren stemmen hun didactisch handelen af op de individuele leerlingen.

De leraren hebben hun didactische aanpak, wat betreft niveau en leefwereld, berekend afgestemd op individuele behoeften van leerlingen. Differentiatie dient zichtbaar te zijn in het leerstofaanbod en de begeleiding van de leraar. Differentiatie kan plaatsvinden naar niveau, hoeveelheid oefenopgaven, tempo, interesse of leerstijl.

De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer.

De gedragsregels zijn duidelijk voor de leerlingen. De leraren hanteren de gedragsregels zodanig dat de leerlingen niet te zeer worden afgeleid en dat er een positieve en productieve werksfeer heerst. Bij deze indicator wordt de pedagogische relatie van de leraar met de leerlingen beoordeeld.

De leraren stimuleren de leerlingen tot denken.

Hier wordt beoordeeld of de leerlingen op hun eigen niveau worden gestimuleerd om actief na te denken. Dit kan zowel tijdens de fase waarin wordt uitgelegd als in de fase waarbij de leerstof verwerkt wordt. De leraren geven niet direct de oplossing als een leerling een vraag stelt; zij stellen vragen gericht op inzicht in de leerstof, het begrijpen van concepten of het leggen van verbanden, bijvoorbeeld in een onderwijsleergesprek.

De leraren zorgen voor interactie tussen leraren en leerlingen en tussen leerlingen onderling.

Er is een functionele interactie tussen leraar en leerling en/of tussen de leerlingen onderling.

Kwaliteitsaspect 5: Actieve rol leerlingen

De leerlingen spelen een actieve en zelfstandige rol bij de onderwijsactiviteiten.

De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.

Alle leerlingen nemen actief deel aan het onderwijs, kunnen (verder) werken, hoeven niet te wachten, tonen activiteit, gaan in op vragen en komen met ideeën. Als norm hanteren we dat alle leerlingen bij de les zijn.

De leerlingen krijgen inzicht in hun leer- en ontwikkelingsproces.

Tijdens de leeractiviteiten, maar ook tijdens speciaal geplande gesprekken of naar aanleiding van schriftelijk evaluaties of proeftoetsen, vindt reflectie door de leerlin-

gen plaats. Logboeken of evaluaties kunnen de reflectie structureren. De leerlingen krijgen inzicht in hun sterke en zwakke kanten en trekken hieruit conclusies, o.m. over hun leerstrategieën. Dit is relevanter naarmate de leerling de gelegenheid krijgt zelf keuzes te maken ten aanzien van aanpak, volgorde, tijdstip, plaats, inhoud of hoeveelheid oefenstof. Behalve de lesobservaties is ook het gesprek met de leerlingen een informatiebron voor deze indicator.

De leerlingen hebben verantwoordelijkheid voor de organisatie van hun eigen leerproces.

De leraren bieden de leerlingen, afhankelijk van hun mogelijkheden, keuzes binnen hun leerproces.

Voorbeelden van keuzemogelijkheden zijn:

- leerling-gestuurde opdrachten, waarbij de leerling een deel van de inhoud bepaalt (praktische opdracht, essay, presentatie, onderzoek, werkstuk);
- de leerlingen bepalen bij hun werkzaamheden zelf aanpak, volgorde, tijdstip, plaats, inhoud of hoeveelheid oefenstof.

Verder biedt de leraar een structuur aan om zelfstandiger te leren werken, bijvoorbeeld door stappenplannen te laten ontwerpen of beschikbaar te stellen, die de leerling in staat stellen omvangrijke opdrachten zelfstandig te volbrengen. Ook leren de leerlingen hun leerproces te evalueren (zij corrigeren hun werk of dat van klasgenoten aan de hand van antwoordmodellen en trekken daarna conclusies).

Kwaliteitsaspect 6: Sociale veiligheid

De reboundvoorziening biedt leerlingen, ouders en medewerkers een respectvolle en veilige omgeving.

De leerlingen voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in de reboundvoorziening.

Bij deze indicator wordt de beleving van de leerlingen beoordeeld. Dit blijkt o.m. uit gegevens van enquêtes; daarnaast wordt de beleving gepeild in gesprekken met leerlingen.

De ouders zijn betrokken bij de reboundvoorziening, door de activiteiten die de reboundvoorziening daartoe onderneemt.

De reboundvoorziening kan laten zien dat de respons op activiteiten die de reboundvoorziening organiseert groot is (opkomst bij bijeenkomsten, respons op enquêtes). De ouders leveren zelf waar mogelijk hun inbreng in de reboundvoorziening. Het kan een teken van grote betrokkenheid zijn als ouders ook zelf initiatieven ontplooiën (eigen activiteiten organiseren, kritische vragen stellen). De reboundvoorziening biedt daartoe de gelegenheid.

De medewerkers voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in de reboundvoorziening.

Bij deze indicator wordt de beleving van de personeelsleden beoordeeld. Dit blijkt o.m. uit gegevens van enquêtes; daarnaast wordt de beleving gepeild in gesprekken met personeelsleden.

De reboundvoorziening heeft inzicht in de beleving van de sociale veiligheid door leerlingen en medewerkers en in de incidenten die zich op het gebied van sociale veiligheid op de reboundvoorziening voordoen.

De reboundvoorziening brengt minimaal eens per twee jaar de veiligheidsbeleving van alle leerlingen en personeelsleden systematisch in kaart (bv. met behulp van anonieme vragenlijsten of meedoen aan een monitor). De reboundvoorziening analyseert deze gegevens en brengt op basis van deze gegevens in kaart of er verschillen zijn in de veiligheidsbeleving van specifieke groepen leerlingen en personeelsleden (levensovertuiging, ras, sekse, seksuele voorkeur). De reboundvoorziening betreft de analyses bij zelfevaluatieactiviteiten en gebruikt de gegevens om het veiligheidsbeleid waar nodig te actualiseren.

De reboundvoorziening registreert alle reboundvoorzieninggebonden incidenten die de psychische of de fysieke veiligheid van leerlingen en personeelsleden aantasten of registreert een beargumenteerde selectie van incidenten. De registratie maakt een onderscheid naar verschillende typen incidenten mogelijk. Leerlingen en personeelsleden hebben een meldplicht van incidenten die hen zelf of anderen betreffen en er is een meldpunt (bv. een daartoe aangewezen personeelslid) dat bij leerlingen en personeelsleden bekend is.

De reboundvoorziening analyseert de geregistreerde gegevens jaarlijks (weet bv. of incidenten leiden tot verzuim, ziekteverzuim, vertrek van de reboundvoorziening door leerlingen of personeel), analyseert de achtergronden van slachtoffers en daders (spelen factoren als godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, sekse, seksuele voorkeur een rol bij slachtoffers en daders) en gebruikt de gegevens jaarlijks om het veiligheidsbeleid waar nodig te actualiseren.

De reboundvoorziening heeft een veiligheidsbeleid gericht op het voorkomen van incidenten in en om de reboundvoorziening.

De reboundvoorziening heeft concrete doelen geformuleerd voor het veiligheidsbeleid en dit beleid is verbonden met de leerlingenzorg van de reboundvoorziening.

De reboundvoorziening maakt bescherming van persoonlijke eigendommen mogelijk en heeft beleid met betrekking tot het tonen van expliciete symbolen met een discriminerend karakter en het in bezit hebben van wapens.

Er zijn gedragscodes (inclusief omschrijvingen van sancties in geval van overtredingen) voor omgang tussen leerlingen onderling, leerlingen en personeel, personeel en ouders waarbij aandacht wordt besteed aan het respecteren van ieders godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, sekse en seksuele voorkeur.

De reboundvoorziening evalueert jaarlijks de uitvoering en de effectiviteit van het veiligheidsbeleid.

De reboundvoorziening heeft een veiligheidsbeleid gericht op de afhandeling van incidenten in en om de reboundvoorziening.

De reboundvoorziening beschikt over draaiboeken/protocollen voor de aanpak van verschillende typen incidenten, waarbij duidelijk is wie (leiding, personeelsleden, eventueel politie) wanneer optreedt.

Slachtoffers en daders worden betrokken bij het opstellen van verbeterplannen en de uitvoering daarvan.

Ouders van leerlingen die incidenten veroorzaken, worden betrokken bij de aanpak. De reboundvoorziening heeft afspraken met de politie over het melden van incidenten en over informatie-uitwisseling van leerlingen die met politie/justitie in aanraking komen.

Er is structureel aandacht voor de begeleiding van slachtoffers van incidenten op korte (bv. gesprekken met de vertrouwenspersoon) en langere termijn (bv. doorverwijzing naar externe zorg).

De inrichting van het gebouw en de lesruimten getuigen van een inspirerende leeromgeving.

Het gaat hierbij om concrete zaken als de inrichting van het gebouw, de ruimten waarin lessen en andere activiteiten plaatsvinden, de functionaliteit en aantrekkelijkheid ervan en de hygiënische omstandigheden.

Deels betreft het hier condities waar de reboundvoorziening niet altijd invloed op heeft. Wel kan de reboundvoorziening ervoor zorgen dat de ruimten in en rond de school er verzorgd uitzien en een uitnodigend karakter hebben voor leerlingen en teamleden. Indicaties voor een uitnodigende leeromgeving zijn o.m. uitingen van hedendaagse (jongeren)cultuur in de reboundvoorziening.

Kwaliteitsaspect 7: Aanpak

De aanpak in de reboundvoorziening is erop gericht de leerlingen binnen de afgesproken tijd terug te plaatsen in het regulier onderwijs of in een vervolgtraject.

De reboundvoorziening hanteert heldere criteria voor in- en terugstroom.

Belangrijk is dat de reboundvoorziening goede en zorgvuldige procedures en regels kent om de instroom van en de terugstroom naar het regulier onderwijs zo goed mogelijk te laten verlopen.

Deze procedures en regels zijn in samenspraak met de partners in het samenwerkingsverband vastgesteld en hierover bestaat consensus.

De reboundvoorziening en de school hebben een gedeelde probleemanalyse en zetten deze om in een handelingsplan.

Aangezien de leerling ingeschreven blijft bij de school van herkomst en de aanpak in de reboundvoorziening van tijdelijke aard is, gericht op terugplaatsing in de school, is het van groot belang dat reboundvoorziening en school het eens zijn over de probleemanalyse en vervolgens over de aanpak. Dit kan bijvoorbeeld blijken uit een gezamenlijk opgesteld en ondertekend document waarin de probleemanalyse is verwoord en het plan van aanpak respectievelijk handelingsplan wordt beschreven.

Het is noodzakelijk dat de aanpak in de reboundvoorziening gestructureerd verloopt. Dit betekent dat er per leerling vooraf een handelingsplan of plan van aanpak wordt gemaakt, waarin kort het doel en de belangrijkste te ondernemen acties zijn vermeld. Het plan is aan de betrokkenen (reboundvoorziening, toeleverende school, leerling, ouders, ketenpartners) bekend en er is regelmatig overleg tussen de betrokkenen over de voortgang van de uit te voeren acties. De aanpak moet waarneembaar volgens plan worden uitgevoerd. Periodiek wordt vastgesteld of de aanpak het beoogde effect heeft voor deze leerling en/of dat de aanpak moet worden gecontinueerd of aangepast.

Reboundvoorziening en school werken samen tijdens het proces en gaan samen de effecten na van de plaatsing in de reboundvoorziening.

Aangezien de leerling ingeschreven blijft bij de school van herkomst en de aanpak in de reboundvoorziening van tijdelijke aard is, gericht op terugplaatsing in de school,

is het van groot belang dat reboundvoorziening en school regelmatig overleggen over de voortgang van de leerling in de reboundvoorziening, over de effecten van de plaatsing en over de mogelijkheden van terugplaatsing. Het dient bij dit overleg te gaan om zowel de sociaalemotionele als de cognitieve ontwikkeling.

De reboundvoorziening volgt de ontwikkeling van de leerlingen systematisch.

Voor een goede zorg en begeleiding is het systematisch volgen en registreren van de vorderingen en de ontwikkeling van de leerlingen een voorwaarde.

De reboundvoorziening begeleidt de leerlingen en de ouders bij de terugplaatsing en/of bij de plaatsing in een vervolgtraject.

De plaatsing in de reboundvoorziening is van tijdelijke aard, gericht op terugplaatsing op de school van herkomst. Reboundvoorziening en school hebben heldere afspraken over de begeleiding van leerlingen en ouders bij terugplaatsing en over de nazorg (duur, intensiteit)

Indien een leerling na verblijf in de reboundvoorziening niet teruggeplaatst wordt op de school van herkomst, moet de leerling begeleid worden naar een andere school of een ander vervolgtraject. Reboundvoorziening en toeleverende school hebben duidelijke afspraken over deze begeleiding (taken, verantwoordelijkheden) en over de nazorg (duur, intensiteit).

De reboundvoorziening en het samenwerkingsverband werken structureel samen met ketenpartners (gemeente, REC, etc.).

De reboundvoorziening heeft aantoonbaar beleid op haar rol in de keten van de begeleiding van risicjongeren. Dit beleid komt tot uitvoering doordat in relevante situaties aantoonbaar oplossingsgericht overleg is gevoerd met de 'ketenpartners', zoals met bureaus voor Jeugdzorg, de kindbescherming, Halt, gemeente en andere relevante instellingen die de betreffende leerlingen begeleiden. De resultaten van dit overleg zijn in de desbetreffende leerlingdossiers vastgelegd en worden meegegeven bij terugkeer naar de school.

Kwaliteitsaspect 8: Ontwikkeling

De leerlingen ontwikkelen zich naar verwachting.

De leerlingen halen de doelen die in het handelingsplan zijn beschreven.

De ontwikkeling van de leerlingen blijkt uit tussentijdse evaluaties van de handelingsplannen en uit de doorstroomrapportage na het verblijf in de reboundvoorziening.

De leerlingen functioneren naar verwachting na terugplaatsing in het regulier onderwijs of in een vervolgtraject.

De reboundvoorziening beschikt over feitelijke rapportage over de leerlingen na terugplaatsing op de school van herkomst of plaatsing in een vervolgtraject. De informatie betreft minstens het eerste jaar na vertrek vanuit de reboundvoorziening. Bij de beoordeling van deze indicator moet ook gekeken worden of leerlingen meer dan één keer in de reboundvoorziening worden geplaatst.

Colofon

Auteursrecht voorbehouden

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden, behoudens de beperkingen bij de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.

Productie

Afdeling Communicatie, Inspectie van het Onderwijs

Vormgeving

Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Drukwerk

Roto Smeets GrafiServices, Utrecht

Uitgave

Inspectierapport 2008-23

november 2008

Verkoopprijs € 8,00

Exemplaren van deze publicatie zijn telefonisch te bestellen bij de Postbus 51 Infolijn.

Postbus 51-nummer 22BR2008B023

ISBN: 978-90-8503-124-6

Telefoonnummer 0800 - 8051 (gratis),

elke werkdag van 8.00-20.00 uur

of via internet op www.postbus51.nl

Deze publicatie staat ook op internet:

www.onderwijsinspectie.nl

